

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lekande lätt?

- En studie kring hur pedagoger i förskolan ser på lek- och samspelssvårigheter

Thérèse Lidén, Sara Modig

Barn och ungas uppväxtvillkor, utveckling och lärande/Specialpedagogikens funktion i förskola, skola och samhälle – normalitet och avvikelse/LAU390

Handledare: Johan Söderberg

Examinator: Adel Daoud

Rapportnummer: VT11-2480-16

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Lekande lätt? – en studie kring hur pedagoger i förskola ser på lek- och samspelssvårigheter

Författare: Thérèse Lidén och Sara Modig

Termin och år: Vårtermin 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Johan Söderberg

Examinator: Adel Daoud

Rapportnummer: VT11-2480-16

Nyckelord: förskola, lek, samspel, lek- och samspelssvårigheter, specialpedagogik, sociokulturell teori, attityder

Syfte: Syftet med studien är att undersöka hur pedagoger i förskola ser på lek- och samspelssvårigheter hos barn samt hur de arbetar för att skapa möjligheter till lek och samspel i barngruppen.

Metod och genomförande: Studien har gjorts genom en kvalitativ metod. Genom samtalsintervjuer har fyra förskollärare fått ge uttryck för sin syn på lek- och samspelssvårigheter samt attityder och förhållningssätt kring hur lek och samspel kan stimuleras.

Resultat: Resultatet visar att pedagogerna i studien uttrycker att barn i lek- och samspelssvårigheter har mindre gynnsamma förutsättningar för utveckling och lärande. Detta menar pedagogerna då de uttrycker att lek och samspel med andra har stor betydelse för barnets utveckling. Pedagogerna visar på skilda sätt att se på hur lek- och samspelssvårigheter kan ta sig uttryck. Resultatet visar även att samtliga pedagoger uttrycker att barn i lek- och samspelssvårigheter behöver stöd och stimulans för att utveckla sin lekförmåga. Pedagogerna uttrycker olika sätt att ge barnet detta stöd. Resultatet visar att lek- och samspelssvårigheter påverkar den pedagogiska verksamheten. Denna påverkan sker på tre nivåer; individ-, grupp- samt organisationsnivå. Resultatet visar att denna påverkan är ömsesidig då gruppen och organisationen påverkar lek och samspel.

Slutsatser med betydelse för läraryrket: För att barn i lek- och samspelssvårigheter ska få gynnsamma förutsättningar till utveckling och lärande genom lek och samspel är det av stor vikt att möta varje barn. Detta möte bör ske utifrån det enskilda barnets erfarenheter, förutsättningar och behov. Verksamheten bör utformas efter gruppen, samt varje enskilt barns behov för att skapa möjligheter till lek och samspel i gruppen.

Förord

Detta examensarbete har tillkommit genom gemensam diskussion, reflektion och skrivprocess där vi tagit tillvara varandras tillgångar för att nå längre i ett gemensamt lärande. Resultatet av processen är en studie med fokus på pedagogers syn på lek- och samspelssvårigheter i förskola. De slutsatser som examensarbetet mynnat ut i kommer att ha stor betydelse för oss i vår framtida yrkesroll samt för hur vi bemöter och förhåller oss gentemot barns lek och samspel.

Vi vill rikta ett stort tack till Johan Söderberg, vid den sociologiska institutionen vid Göteborgs Universitet, för handledning under arbetets gång. Även ett stort tack till Anders Hill, vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs Universitet, för inspiration och stöd under arbetets tidiga process. Ett stort tack till de pedagoger som deltagit i studien och därmed gjort den möjlig.

Avslutningsvis vill vi tacka varandra för en givande läroprocess genom förståelse och fint samarbete!

*Thérèse Lidén & Sara Modig
Göteborg 2011-05-17*

Innehåll

Abstract	2
Förord	3
1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	7
1.2 Disposition	8
2. Syfte och frågeställningar.....	9
2.1 Syfte	9
2.2 Frågeställningar	9
3. Teoretisk anknytning.....	10
3.1 Sociokulturell teori	10
3.2 Specialpedagogiska perspektiv	11
3.3 Lekens och samspels betydelse för barns utveckling och lärande	12
3.3.1 Teorier om lek	12
3.3.2 Teorier och tidigare forskning kring samspel	14
3.3.3 Tidigare forskning kring utveckling och lärande i lek och samspel	15
3.4 Hur påverkar lek- och samspelssvårigheter barns utveckling och lärande?.....	16
3.4.1 Tidigare forskning kring lek- och samspelssvårigheter	16
3.4.2 Konsekvenser för utveckling och lärande	17
3.5 Att stimulera lek och samspel.....	17
4. Design, metoder och tillvägagångssätt.....	19
4.1 Val av metod	19
4.2 Urval.....	19
4.2.1 Presentation av intervjupersoner	19
4.3 Genomförande	19
4.4 Trovärdighet	20
4.4.1 Reliabilitet	20
4.4.2 Validitet	21
4.4.3 Generaliserbarhet	21
4.5 Etisk hänsyn.....	21
4.5.1 Informationskrav	21
4.5.2 Samtyckeskrav	21
4.5.3 Konfidentialitetskrav	21
4.5.4 Nyttjandekrav	22
5. Resultatredovisning	23
5.1 Syn på lek och samspel	23
5.1.1 Lek är grunden till all utveckling	23
5.1.2 Lek är att utforska och bearbeta	24
5.1.3 Lek är alltid samspel men samspel är inte alltid lek	24
5.1.4 Samspel är att mötas.....	24
5.1.5 Teoretisk återkoppling.....	25
5.2 Syn på barns lek- och samspelssvårigheter	26
5.2.1 Lek- och samspelssvårigheter är situationsbundna	26
5.2.2 Lek är en färdighet som kräver övning	26

5.2.3 Att ha svårt att hantera leken.....	27
5.2.4 Teoretisk återkoppling.....	28
5.3 Syn på lek- och samspelelsvårigheters påverkan på den pedagogiska verksamheten.....	28
5.3.1 Individnivå	28
5.3.2 Gruppnivå.....	29
5.3.3 Organisationsnivå.....	30
5.3.4 Teoretisk återkoppling.....	30
5.4 Att stimulera lek och samspel	31
5.4.1 Gruppindelningar	31
5.4.2 Miljö och förutsättningar.....	31
5.4.3 Samtal.....	32
5.4.4 Stöd i leken.....	32
5.4.5 Delaktighet i leken	33
5.4.6 Trygghet och självkänsla i leken.....	33
5.4.7 Stöd för pedagogen.....	34
5.4.8 Teoretisk återkoppling.....	34
6. Slutdiskussion.....	36
6.1 Metoddiskussion.....	36
6.2 Resultatdiskussion.....	37
6.3 Didaktiska slutsatser.....	39
6.4 Vidare forskning.....	41
Källor och Litteratur.....	42
Bilagor.....	44
Bilaga 1	44
Bilaga 2	45

1. Inledning

Min blomsteräng

Framför mig nu ser jag en blomsteräng så fin
säg har du lust att höra om denna ängen min?

Några blommor granna syns framför de andra
som verkar något blekare – vi kan dem inte klandra

Andra åter ganska små, de står där tyst bland gräsen
och aktar sig att synas och att göra något väsen

En som står där rak och hög och verkar full av kraft
kan falla lätt vid minsta pust och mista all sin saft

De minsta sköra blomsterliv vi måste akta väl
ty alla blommor har förvisst en mycket sårbar själ

Somliga har törnen ut mot håll och alla kanter
i denna blomsteräng minsann finns alla varianter

Ingen är den andra lik, det måste vi betänka
de bär på gåtor var och en och kan oss glädje skänka

De svaga kanske hjälpas kan att få sig mera saft
och tro sig kunna litet mer och stå av egen kraft

Den som alltid kivas vill och sticker vitt och brett
har kanske sina goda skäl – att samsas är ej lätt

Vår uppgift är att sköta dem och bjuda riktigt till
så att de alla trivs ihop och allt det bästa vill

Och lämna ingen utanför – den trivs så illa där
gemenskap blommans innersta och stora önskan är

Vi vuxna måste göra allt som står i vuxnas makt
att låta var och en av dem få blomma i sin takt

Sissel Holt

(översättning: Vera-Lisa Linde)

1.1 Bakgrund

Forskning tyder på att leken har stor betydelse för barns utveckling och lärande. I leken har barnet möjlighet att bearbeta sina erfarenheter och upplevelser samt prova det nya och okända. Lek är ett spännande fenomen som vi alla har erfarenheter av. Leken beskrivs ofta som lustfylld och rolig. Kanske tänker vi på den som något så okomplicerat att alla klarar av den. Men om vi verkligen tänker efter kan vi inse hur komplex leken är. Tänk på alla de förutsättningar som krävs för att kunna leka och tänk på alla de olika sätt det går att leka på. En del barn har lätt för att gå in i leken, för andra tar det längre tid. En del barn avvaktar och låter andra vara drivande i leken, andra dominerar helt. En del barn är inåtvända och försiktiga i leken, andra är utåtagerande och tar nästan i för mycket.

Under vår utbildning, både den verksamhetsförlagda och den högskoleförlagda delen, har vi erfarit situationer och sammanhang där vi upplevt att vissa barn haft mindre gynnsamma förutsättningar till lek och samspel. Vi har tillsammans läst inriktningen BAUN – barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling, där stor fokus låg på barns lek och kreativitet. Senare under utbildningen har vi även läst en specialiseringskurs inom specialpedagogik med normalitet och avvikelse som fokus. Vad är svårigheter och hur ska man se på dem? Ser man det som något som är knutet till barnet eller är det i relation till omgivningen som svårigheten uppstår?

Under utbildningen och med avstamp mot de erfarenheter och kunskaper denna givit oss har en fråga väckts hos oss. Hur påverkas utvecklingen hos de barn som på olika sätt stöter på svårigheter i lek och samspel med andra? Då förskolan är en viktig arena för barns utveckling och lärande blir frågan i sin tur: Vad gör pedagogen i förskolan för att främja lek och samspel i barngruppen?

I den senaste läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010) [Lpfö98] beskrivs lekens funktion för barnets utveckling och lärande samt att förskolan ska vara ett stöd för barnet där det befinner sig för tillfället och utifrån detta ge barnet möjligheter att utvecklas:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Utbildningsdepartementet, 2010:6).

Den pedagogiska verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar. Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter. Alla barn ska få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen (Utbildningsdepartementet, 2010:5).

Denna studie bygger på en kvalitativ undersökning där förskollärare har intervjuats kring hur de ser på barns lek- och samspelssvårigheter samt hur de arbetar för att stimulera lek och samspel. Vilken syn pedagogen har på barn och barnets utveckling påverkar hur denne möter barnet. Forskaren Annica Löfdahl (2004:23) menar att hur praktiker som exempelvis förskolan ordnas är på basis av den syn de deltagande har på barn. Barnsynen påverkar hur pedagogen ser på lek och samspel samt lek- och samspelssvårigheter vilket är avgörande för hur praktiken ordnas för att stimulera lek och samspel bland barnen. Detta innebär att synen

på barnets situation och dess lärande, samt hur förskolans verksamhet utformas är avgörande för hur pedagogen möter och förhåller sig till barnen.

I denna studie ligger fokus på hur pedagoger i förskola arbetar, och kan arbeta, för att stimulera lek och samspel i barngrupperna. Avsikten är alltså inte att fokusera på de orsaker som kan ligga till grund för lek- och samspelssvårigheter.

1.2 Disposition

Rapporten består av sex delar, inledning, syfte och frågeställningar, teoretisk anknytning, metod och tillvägagångssätt, resultatredovisning och slutdiskussion.

Syfte och frågeställningar: Här tydliggörs syftet med studien och de frågeställningar som har varit till grund för studien.

Teoretisk anknytning: Aktuell forskning presenteras för att ge läsaren en förförståelse för ämnesområdet. I detta avsnitt ges en inblick i den sociokulturella lärandeteorin samt sammanfattning kring teorier om lek och specialpedagogiska perspektiv. Teoriavsnittet behandlar även forskning kring vad lek- och samspelssvårigheter är samt vad det kan innebära för barnets utveckling.

Metod och tillvägagångssätt: Val av metod vid undersökningen presenteras. Studiens trovärdighet problematiseras och etiska hänsynstaganden tas upp.

Resultatredovisning: De resultat som framkommit i undersökningen har analyserats och sammanställts utifrån det uppsatta syftet och frågeställningarna. Resultatet presenteras utifrån studiens frågeställningar och har kategoriserats utifrån det material som framkommit i undersökningen.

Slutdiskussion: Detta inleds med en diskussion kring den valda metoden. Här reflekteras över förutsättningarna för studien samt hur det kan ha påverkat resultatet. Därefter förs en diskussion kring det resultat som framkommit i studien i relation till studiens syfte, frågeställningar samt teoretisk utgångspunkt. De didaktiska slutsatser som studien har bidragit till presenteras, här diskuteras vilken relevans studiens resultat har för förskolans verksamhet. Avslutningsvis presenteras förslag till vidare forskning inom området.

2. Syfte och frågeställningar

I denna del av rapporten presenteras det syfte samt frågeställningar som ligger till grund för studien.

2.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur pedagoger i förskola ser på lek- och samspelssvårigheter hos barn samt hur de arbetar för att skapa möjligheter till lek och samspel i barngruppen. För att undersöka detta behöver vi utreda 1) vad lek och samspel är, 2) vad lek- och samspelssvårigheter är, 3) hur detta kan påverka barns utveckling och lärande.

2.2 Frågeställningar

Hur förklarar och begreppsliggör pedagoger i förskola lek- och samspelssvårigheter?

Hur upplever pedagoger i förskola att lek- och samspelssvårigheter påverkar individ, grupp och organisation?

Hur upplever pedagoger i förskola att de stimulerar lek och samspel för barn i lek- och samspelssvårigheter?

3. Teoretisk anknytning

Studien har utgångspunkt i den sociokulturella lärandeteorin. Denna teori kan även kopplas samman med två av de tre specialpedagogiska perspektiv som kommer presenteras. Dessa två är det kritiska perspektivet samt dilemmaperspektivet. Detta val har gjorts då den sociokulturella teorin betonar vikten av samspel mellan människor för att lärande och utveckling ska vara möjligt. Teorin betonar även att människan påverkas av de sammanhang hon befinner sig i. De eventuella svårigheter som uppstår, gör detta i relation till omgivningen. Samtliga av de teorier som beskrivs i detta avsnitt kommer att användas för att tolka och förstå det resultat studien tyder på. Den aktuella forskning som presenteras kommer främst att användas för att jämföra denna studie med den tidigare forskningen på området.

Det finns en mängd teorier samt forskning kring lek och dess betydelse för barnets utveckling och lärande. Flera stora teoretiker har utvecklat teorier för att förstå och förklara barns lek, dessa kommer att ges en kortare beskrivning av senare i avsnittet. Det finns även en mängd aktuell forskning kring hur barn lär genom lek och samspel som också kommer att presenteras. Det finns dock färre teorier och forskning kring barns lek- och samspelessvårigheter samt hur det kan påverka barnets utveckling och lärande. Det kan dock tolkas som att de fördelar barnet får genom lek och samspel går förlorat då barnet upplever svårigheter i lek och samspel.

3.1 Sociokulturell teori

Den sociokulturella teorin betonar sociala och kulturella sammanhang i förståelsen av interaktion, lärande och utveckling och utgår från Lev Vygotskijs (1896-1934) forskningsteorier. Vygotskij fokuserade på de sammanhang och kontexter människan befinner sig i och utgick från att den sociala miljön har stor betydelse. Vygotskij poängterade att den miljö där barnet växer upp är avgörande för barnets utveckling och betonade även språket och lekens betydelse för barnets utveckling (Claesson, 2007:31, Nilholm, 2007:63, Olsson & Olsson, 2008:43).

Det sociokulturella perspektivet lägger vikt vid att barnet föds in i en social värld som är utformad via historiska och kulturella processer och som har existerat före barnets födelse och kommer att bestå efter dess död. Dessa kulturellt och historiskt grundade former styr, och utgör modeller för, hur barnets utveckling kan ske. I konsekvens med en sådan uppfattning är det möjligt att betrakta barnets utveckling som en resa in i ett kulturellt landskap. I detta landskap finns det inte bara en utan flera vägar framåt (Hundeide, 2006:5).

Den sociokulturella teorin betonar att det är genom att befinna sig i sammanhang, kontexter, som människan lär och utvecklas. Lärandet är situerat. Då lärandet sker i en kontext påverkas lärandet av denna. Alltså, hur man lär och vad man lär är påverkat av det sammanhang där lärandet sker. Utveckling och lärande sker genom deltagande i praxisgemenskaper vilket innebär att man går från perifert till legitimt deltagande i praxisen. Från början befinner man sig i periferin då det är mycket som är nytt och som behöver tas in och bearbetas. Så småningom lär man sig allt mer av de kunskaper och kompetenser som krävs inom praxisgemenskapen och man förflyttar sig därmed från periferin mot centrum av praxisgemenskapen (Claesson, 2007:31, Dysthe, 2003:47).

Vygotskij använde begreppet scaffolding för att beskriva den utvecklingsprocess där barnet successivt utvecklas och lär sig att hantera mer komplicerade situationer. Denna utveckling sker inom zonen för möjlig utveckling vilket betyder att alla människor har en zon där utveckling är möjlig och där man förmår mer tillsammans med en vuxen, eller ett mer kompetent barn, än vad man förmår på egen hand. Vygotskij poängterade vikten av att den nya situationen befinner sig på en nivå där utmaningen är rimlig för barnet för att kunskapsutvecklingen ska vara positiv (Claesson, 2007:32, Olsson & Olsson, 2008:46).

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv är språket och kommunikativa processer av stor betydelse för utveckling och lärande. Det är genom att delta i, eller att observera de kommunikativa processerna människor emellan som barnet upplever och tillägnar sig kompetenser och färdigheter som är värdefulla och intressanta i kulturen. Dysthe (2003:48) menar att samtidigt som språk och kommunikation är ett medel för lärande är det ett grundvillkor för att lärande ska kunna ske. Det är genom sociala sammanhang som barnet introduceras för språket och lär sig att använda det. Efterhand utvecklar barnet sitt eget individuella språk utifrån sina upplevelser och erfarenheter. Språket har en dubbel funktion för människan, det används för att tänka och förstå men vi använder det även för att kommunicera våra tankar och vårt inre till andra. De sociala relationerna är avgörande för inlärningen då språket och tankeförmågan utvecklas i samspel med andra människor (Dysthe, 2003:47, 48, 49; Olsson & Olsson, 2008:43).

Ett begrepp som är viktigt i förståelsen av det sociokulturella perspektivet är dialog. En dialog innebär att båda parter är lyhörda, öppna för varandra samt villiga att lyssna på den andre partens argument. Vygotskij menade att en jämbördig dialog fyller en viktig funktion för barns lärande. Genom en meningsskapande dialog får barnet utforska och upptäcka världen med den vuxne som medupptäckare (Dysthe, 2003:11-12; Olsson & Olsson, 2008:46-47).

Leken är en kreativ process som har stor betydelse för barnets utveckling och mognad. I leken kan barnet återskapa och bearbeta sin verklighet men denna reproduktion sker aldrig på samma sätt som i verkligheten (Vygotskij, 1995:15). Leken är en kreativ bearbetning av det barnet har erfarit och upplevt. Barnet kombinerar de upplevda intrycken med sina egna behov och intressen och skapar genom detta en ny verklighet. Vidare betonade Vygotskij sambandet mellan människans tidigare erfarenheter och dess fantasi. Fantasin bygger på element från verkligheten och är nya kombinationer av erfarenheter. Då en vuxen har tillägnat sig mer erfarenheter än ett barn har den vuxne mer material till sin fantasi än barnet. Detta innebär att barnet måste få många möjligheter att vidga sina erfarenheter för att kunna utveckla sin fantasi och sin skapande förmåga för att nå längre i det gemensamma lärandet (Vygotskij, 1995:15-20).

Enligt den sociokulturella teorin ses lärande som distribuerat mellan människor. Detta innebär att kunskaper och kompetenser finns mellan människor. Gruppen blir därför viktig då deltagarna alla bär på olika kompetenser som tillsammans bidrar till en helhetsförståelse. Inom en grupp blir det avgörande att använda och nyttja samtliga deltagares kompetenser och skicklighet (Dysthe, 2003:44).

3.2 Specialpedagogiska perspektiv

Inom de olika specialpedagogiska perspektiven fokuseras skilda sätt att se på vad svårigheter och specialpedagogik är, synen på detta är avgörande för vilka man menar att specialpedagogikens funktioner är. De olika perspektiven har betydelse för vilka

konsekvenser synen på specialpedagogik ger, detta menar pedagogikprofessor Claes Nilholm (2007:20) som beskriver tre skilda perspektiv.

Inom det kompensatoriska perspektivet läggs vikt vid att fastsälla egenskaper eller förmågor hos individen som anses problematiska. Specialpedagogikens funktion blir att kompensera individen för dess problem och brister och på sikt normalisera barnet. För att kunna kompensera individens behov görs följande: 1) identifiering av problemgrupper, 2) sökande efter psykologiska och neurologiska förklaringar, 3) skapande av metoder för att kompensera för problemet. Exempel på problemgrupper kan vara barn i problematiska lärandesituationer (Nilholm 2007:20, 21, 25, 38).

Nilholm (2007) benämner nästa perspektiv som det kritiska perspektivet. Inom detta riktas en del kritik mot det kompensatoriska perspektivet och dess grundantaganden. När man i det tidigare perspektivet sökte efter problemet hos barnet riktas här istället fokus mot verksamheten. Då skolans uppgift är att arbeta utifrån demokratiska grunder menar Nilholm att det kritiska perspektivet vill se olikheterna hos barnen som en resurs för lärande. Vidare är perspektivet kritiskt till diagnostiseringen av barn då detta kan vara missgynnande för barnet, medan det kan gynna skolan som då inte behöver ändra sin pedagogiska verksamhet (2007:39).

Det tredje perspektivet benämner Nilholm som dilemmaperspektivet. Ett av de dilemman som uppstår är det faktum att alla barn har rätt till liknande kunskapsutveckling samtidigt som skolan ska möta varje enskild individ. Perspektivet kan ses ur ett sociokulturellt perspektiv då dilemman finns inom sammanhang och är situerade (2007:62). Inom perspektivet tas en rad dilemman upp: 1) individ kontra kategori, detta dilemma tar upp vikten av att möta varje individ och inte göra kategorier av de barn vi möter. Kategorier skapas dock på flera olika plan i verksamheten. 2) brist kontra olikhet, belyser det dilemma som uppstår när pedagoger benämner barn i behov som särskilt stöd, antingen som olika eller bristfälliga. 3) kompensation kontra deltagande, fokuserar på dilemmat mellan om det är individen som behöver kompenseras för att på så sätt normaliseras eller om det är miljön som ska anpassas efter de behov som finns. Ur ett dilemmaperspektiv kan båda de tidigare perspektiven kritiserars då båda lägger stor tyngd på ena sidan av dilemman utan att belysa andra sidan (2007:68,71,72).

3.3 Lekens och samspelets betydelse för barns utveckling och lärande

För att kunna förstå vad lek- och samspelssvårigheter innebär för barnets utveckling och hur det tar sig uttryck, krävs en förståelse för vad lek och samspel är samt vilken betydelse det har för barnets utveckling och lärande. Nedan följer en introduktion till vad lek och samspel är samt hur begreppen definieras. Därefter följer en sammanfattning av de positiva konsekvenser lek och samspel leder till, som i sin tur har betydelse för barnets fortsatta utveckling.

3.3.1 Teorier om lek

I nationalencyklopedin beskrivs begreppet lek på följande vis:

lek, verksamhet som sker "som om", låtsasverksamhet. Lek förekommer både bland människor (särskilt barn) och bland högre stående djur. Det lekfulla beteendet måste tolkas utifrån lekens mening. Hundar jagar varandra och slåss på lek. Lekdeltagare meddelar varandra att "detta är lek" genom kommunikativa signaler: den viftande svansen, den lekfulla minen, konstaterandet

"vi låtsas att". Lek har alltid ett inslag av föreställande. De inre föreställningarna råder över de yttre förutsättningarna: stolen behandlas som en häst//...//Leken utmärks av hängivelse, självförlömmelse och harmoni mellan de lekande. Så snart harmonin bryts, så bryts leken för diskussion och uppgörelser de lekande emellan (www.ne.se, 2011-04-18).

Lekforskaren Birgitta Knutsdotter Olofsson menar att teorier om lek har uppkommit i försök att förklara vad leken är, hur den uppstår och varför. Teorierna är beroende av utifrån vilket perspektiv leken har betraktas samt utifrån vilka frågor man försökt besvara. Forskaren menar att det är svårt att ringa in någon entydig teori kring lek då de flesta teorier bidrar med någon förståelse (1987:137).

Psykoanalytikern Sigmund Freuds teori har kommit att handla mycket kring barndomens påverkan för den vuxna människans liv. I detta blir även leken betydelsefull. Freud refererade ofta till leken och menade att motsatsen till den är verklighet, inte allvar. Freud såg leken som ett verktyg för barnet att gå runt hindrena i verkligheten. Genom leken kan barnet ta kontroll samt få uttryck för sina känslor. Freud såg även leken som ett sätt att avreagera sig och hantera ångest, barnet lär sig att hantera svårigheter och bemästra olika situationer. Då barnet utvecklar sitt ego och blir alltmer förståndigt kan det inte längre tillgodose detets önskningar i leken (Löfdahl, 2004:35; Olofsson, 1987:138–139). Psykoanalytikern Erik H. Eriksson har vidareutvecklat Freuds teori om lek. Eriksson menade att leken är barnets sätt att hantera verkligheten och de inre konflikter barnet upplever. Barnet ordnar situationer som de spelar upp i leken och som det lär sig att hantera. Dessa situationer hjälper barnet att få kontroll och barnet skaffar ”sig herravälde över sig själva och sin omvärld” (Olofsson, 1987:139).

Donald W. Winnicott är ytterligare en teoretiker inom den psykoanalytiska teorin vars tankar kring lek har haft betydelse för uppfattningen om lek i Sverige. Winnicott beskriver att ”leken är inte något inre (känslor, fantasier) och inte heller något yttre dvs. verkligheten, utan något mitt emellan - ett lekrområde där barnet har magisk kontroll” (Olofsson, 1987:139-140). Winnicott menade att barnet måste uppleva ett trygg relation för att kunna leka. Winnicotts teori har påverkat synen på terapi och tolkning av konst då den innebär att leken fortsätter i vuxenvärlden i form av tankelekar (Olofsson, 1987:139-140).

Forskaren Jean Piaget har utvecklat en kognitiv teori där leken beskrivs som en utveckling från det konkreta till det abstrakta och från det enkla till det komplexa. Piaget menar att barnet anpassar sig till verkligheten genom två processer; assimilation och ackommodation. Dessa två är beroende av varandra. Assimilation innebär att barnet analyserar och tolkar det nya genom mönster det redan kan och känner till. Ackommodation innebär att barnet ändrar de gamla mönstren efter det nya, det som barnet ännu inte känner till. Piaget menar att leken framförallt är assimilation där barnet upprepar redan kända mönster. Att barnet intresserar sig mer och mer för nya sätt att leka innebär att barnets utvecklas, barnet intresserar sig alltmer för social lek än den tidigare ensamleken (Löfdahl, 2004:34-35, Olofsson, 1987:140-141).

Kommunikationsteoretikern Gregory Bateson beskriver lek som en mental inställning, ett sätt att förhålla sig till verkligheten. Det som sker i leken ingår i en slags överenskommelse där det ska tolkas utifrån lekens syften och inte utifrån verkligheten. När barnet leker växlar det mellan verklighetens tolkningsplan och lekens, eller lekens tolkningsplan i leken. Med detta menas att barnet kan till exempel vara arg i verkligheten. Barnet kan också leka att han/hon är arg. När barnet leker en lek kan han/hon i denna lek leka arg, vilket blir ytterligare en dimension. Den sista dimensionen leder dock ofta till att leken går till överdrift och blir överklig vilket gör att harmonin i leken bryts (Olofsson, 2003:6-7; Öhman, 2003:88)

Då leken är en mental inställning sänder den lekande signaler till sin omgivning som förklarar att det som sker i leken ska tolkas utifrån lekens syften. Den som förstår leksignalerna uppfattar då i vilken kontext det som sker ska tolkas utifrån. Den lekande signalerar med kroppsspråk, mimik, röstläge samt sitt sätt att uttrycka sig men Olofsson (2003:6-9) betonar att barn har mängder av skilda sätt att signalera lek på. Inställningen till lek och lekens signaler ramar in det som sker. Genom detta blir det som sker i leken logiskt då det sker utifrån lekens intentioner och med leken som förståelse. Under leken är det de inre föreställningarna som styr, de yttre intrycken blir mindre viktiga och barnet omvandlar verkligheten till något annat. Genom leken förvandlar barnet sin värld (Olofsson, 2003:10, 11, 17).

I läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010:6) betonas att leken är betydelsefull för barns utveckling och lärande. Leken är ett spännande fenomen men det är viktigt att komma ihåg att allt barn gör inte är lek, detta menar Olofsson (2003:6). Pedagogikforskarna Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:84) beskriver leken som ”lustfylld, frivillig, spontan, symbolisk och att medel dominerar över mål”. Forskarna menar vidare att leken hjälper barnen att utforska sin omvärld och på så sätt skapar leken möjligheter för dem att bearbeta de erfarenheter de har.

3.3.2 Teorier och tidigare forskning kring samspel

Nationalencyklopedin definierar begreppet samspel som ”gemensamt handlande med deltagande av inbördes olika parter särsk. med tanke på därvid uppkommen balans” (www.ne.se, 2011-04-29).

Vygotskij menade att en meningsskapande dialog fyller en viktig funktion i samspelet människor emellan. För att dialogen ska vara meningsfull kräver det att parterna har en jämlik relation, det innebär att parterna är lyhörda för varandra och har lika förutsättningar för att få sin röst hörd i dialogen (Olsson & Olsson, 2008:46). Vidare menade Vygotskij att den sociala kompetensen är grundläggande för vår utveckling och har betydelse för alla typer av kommunikation. Våra olika kompetenser, vår intellektuella, känslomässiga och sociala kompetens, hänger samman med varandra och har samtliga ursprung i våra sociala relationer. Dessa kompetenser är beroende av varandra, vilket medför att då ett område utvecklas sker även stimulans och utveckling inom de andra områdena (Olsson & Olsson, 2008: 44-45). Även pedagogen och författaren Pape (2001:144) poängterar att då barnets sociala kompetens är utvecklad ökar möjligheterna till lärande och utveckling inom andra kompetenser.

Pedagogerna och författarna Olsson & Olsson (2008) beskriver tre samspeleperspektiv: det emotionella, det meningsskapande samt det reglerande perspektivet. Dessa tre utgår från skilda teorier kring barns utveckling. Då denna studie utgår från ett sociokulturellt perspektiv kommer fokus ligga på det meningsskapande samspeleperspektivet som baseras på Vygotskijs teori kring barns utveckling. Det meningsskapande perspektivet bygger på antagandet att människan är aktiv i sitt meningsskapande av tillvaron. Perspektivet menar vidare att hjärnan strukturerar och skapar mönster för våra erfarenheter för att skapa mening och sammanhang i det vi upplever. Den vuxne får en viktig roll i att handleda barnet i skapandet av mening, struktur och sammanhang av det barnet möter.

Det emotionella perspektivet understryker vikten av positiva känslouttryck i samspelet mellan barn och vuxna. Perspektivet betonar att barnet behöver uppleva sig bekräfta, betydelsefull samt respekterad för att ett jämlikt samspel ska kunna utvecklas. Det reglerande perspektivet

lyfter vikten av den vuxnes stöd för att lära sig att hantera och reglera sina känslor. Med hjälp av denna handledning får barnet möjlighet att utveckla sin sociala förmåga. Att barnet utvecklar sin sociala förmåga och lär sig reglera sina känslor är avgörande för hur barnet hanterar sociala sammanhang (Olsson & Olsson, 2008:9–11).

Inom tidigare forskning kring samspel är begreppet social kompetens centralt. Pape beskriver social kompetens som de ”kunskaper, färdigheter, värderingar och motivation som behövs för att kunna samspela med andra människor. Social kompetens handlar alltså om ’konsten att umgås med varandra’” (Pape, 2001:21). Social kompetens kan även beskrivas som den förmåga barnet har utvecklat för att agera i, och hantera olika samspelssituationer. De sociala relationerna fyller en viktig funktion för barnets inlärningsförmåga då det är genom samspel med andra språk- och tankeförmåga utvecklas. Det är i mötet med andra som barnet lär sig nya begrepp och tankar som hjälper barnet till att skapa en reflekterande och meningsskapande process (Olsson & Olsson, 2008: 43-44).

Att kunna samspela med andra kan ses som en ofrånkomlig förutsättning för vårt samhälles utveckling (Williams, 2006:23). Även i läroplanen för förskolan beskrivs att barnet ska ges möjlighet att utveckla den sociala förmåga som krävs för att kunna delta i ett demokratiskt och socialt samhälle med allt vad det innebär. Förskolan ska stödja barnet i att utveckla förståelse och redskap för att hantera ett samhälle med växande informations- och kommunikationsutveckling. I denna utveckling har förmågan att samspela en viktig funktion (Utbildningsdepartementet, 2010).

3.3.3 Tidigare forskning kring utveckling och lärande i lek och samspel

Det finns en mängd olika förmågor barn utvecklar genom lek, de ”utvecklas socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt” (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:83), även fantasin och kreativiteten stimuleras genom lek.

Pape (2001: 134,135) beskriver att barnet på sikt utvecklar förmågan ”att ta olika roller, att förhandla, kompromissa och lösa konflikter, att bearbeta upplevelser och utveckla tanke och fantasi, att kommunicera på olika plan, att alla kan bestämma i tur och ordning (turtagande), att utveckla och behålla vänskap”. Genom leken övar även barnet sin empatiska förmåga då en utvecklad lekförmåga skapar förutsättningar för barnet att kunna sätta sig in i andras tankar och känslor. Det är av stor vikt för barns utveckling och lärande att de leker med andra barn, då de är i samspel med andra barn som utveckling och lärande sker. Denna utveckling sker oavsett till vilken vänskapsgrad barnen har, det spelar heller ingen roll om det finns en ålderskillnad mellan barnen (Williams, 2006:17,25).

Barnet måste få möjlighet att ingå i olika kontexter och på så sätt få erfarenheter av olika samspelssituationer för att på sikt utveckla förmågan att kunna hantera dessa. Pape menar därför att det exempelvis måste få uppstå konflikter för att barnet ska få möjligheter till att lära sig att hantera dessa situationer. För att konflikterna ska kunna leda till positivt lärande för barnet är det nödvändigt att barnet får stöd i att hantera dessa situationer (Pape, 2001:138; Utbildningsdepartementet, 2010:9). Genom bearbetade konflikter och under den fria leken i förskolan kan barnet få positiva erfarenheter som bekräftar dess självbild och skapar möjligheter att skapa och behålla vänskapsband (Williams 2006:25).

3.4 Hur påverkar lek- och samspelssvårigheter barns utveckling och lärande?

Enligt forskning är lek och samspel betydelsefull för barnets utveckling och lärande. Detta innebär att svårigheter i lek och samspel får konsekvenser för barnets utveckling.

3.4.1 Tidigare forskning kring lek- och samspelssvårigheter

Leken är en så självklar del i förskolans verksamhet att den inte ofta diskuteras, det tas för givet att alla barn kan leka, att alla barn leker och att detta sker utan stöd från någon utifrån (Olofsson 2003:130). Som tidigare nämnts i teoriavsnittet kring lek, beskrivs leken som både lustfylld och spontan. Pape (2001:61) menar därför att ”För att kunna vara med och leka behöver man kunna byta perspektiv och position, släppa kontrollen, vara spontan, hänge sig åt ögonblicket, kunna känna av spänning och vara i det som inte är definierat”. För att kunna behålla lekens harmoni är det viktigt att barnet känner sig trygg i situationen, tryggheten medför att barnet vågar ge sig hän åt leken.

Olofsson (2003:25) menar att ”Lekens harmoni störs /.../ av maktkamp, övergrepp, översitteri och ojämlikhet. För att behålla harmonin måste man kunna hålla de sociala lekreglerna: samförstånd, ömsesidighet och turtagande”. Att kunna leka bidrar till att skapa möjligheter för barnet att träna förmågan att umgås med andra. Med andra ord kan det uttryckas som att en god lekförmåga skapar en uppåtgående spiral, barnet tränar sin umgängesförmåga i leken, samtidigt som den är ett krav för att leken ska kunna fortgå (Pape 2001:56). Detta innebär att för de barn som har svårigheter i lek och samspel skapas inte denna uppåtgående spiral. För barnet kan det istället innebära en nedåtgående spiral. Då barnet upplever det svårt att samspela med andra får barnet inte heller möjlighet att träna på detta i leken.

Psykologen Folkman & specialpedagogen Svedin (2003:116–117) menar dock att det är en problematik kring att inte kunna leka. Då barnet saknar en av de grundläggande kompetenserna som krävs för att kunna leka är det viktigt att pedagogen stödjer barnet i leken för att på så sätt skapa positiva lekerfarenheter för denne. Desto fler negativa lekerfarenheter desto svårare blir det för barnet att hantera leken på egen hand.

Olofsson (2003:82) poängterar vikten av att barnet känner trygghet i leken för att kunna ge sig in i lekens värld. Känner sig barnet inte tryggt har det svårt att hänge sig åt leken och blir därför lättstörd och orolig inom lekens ramar. Forskaren menar vidare (2003:83) att det är viktigt att barnet kan förstå de leksignaler som används för att kunna leka. Barn som inte förstår dessa signaler kan ha svårt att veta skillnad mellan vad som är på lek och vad som är verkligt. Barnet förstår inte att i leken låtsas man vara ett monster, man är inte ett monster i verkligheten. Det finns även de barn som är ”fast” i verkligheten och inte kan kliva in i lekens värld då de inte förstår lekspråkets koder. De förstår inte att ”då var du ett monster” betyder ”nu leker vi att du är ett monster”. De barn som har svårt att förstå dessa lekkoder har ofta svårt att se saker som något det inte är. I lekens värld är fyra stolar i en rad ett tåg, med konduktör, tågbiljetter och allt som hör tåg till. Medan för barnet som har svårt att läsa av lekkoderna är det just bara fyra stolar i en rad. En annan förutsättning som krävs för att lekens harmoni ska behållas är att barnet behärskar de sociala lekreglerna som finns. Samförstånd, ömsesidighet och turtagande är alla viktiga delar för att barnet ska klara av att leka med andra, detta menar Olofsson (2003:83–84).

Barn kan ibland ”segla genom” dagen på förskolan och framförallt den fria leken utan att vara deltagare i den sociala leken. De sysselsätter sig då med andra aktiviteter där samspelet med andra barn inte är en förutsättning för att leken ska fungera (Williams, 2006). Då barnet inte

ingår i social lek och står vid sidan av denna kontext, missar barnet möjligheten att lära och utvecklas inom leken (Pape 2001:62). Barnet behöver kunna hantera förmågan att läsa av andras ansiktsuttryck och mimik för att klara av att förstå den sociala leken. Då barnet inte fått möjlighet att utveckla denna förmåga kan det gå miste om viktiga ledtrådar och signaler som andra barn sänder ut i leken och kan heller inte utveckla förmågan att själv använda dessa signaler (Folkman & Svedin, 2003:34).

Social kompetens är en av de förmågor som tränas i leken. Den sociala kompetensen är en förutsättning för att kunna samspela med andra och som innehar ”kunskaper, färdigheter, värderingar och motivation” som sina grundstenar. Ett barn mycket väl kan ha de grundläggande färdigheterna för att kunna hantera samspel med andra och veta hur denne ska agera i olika samspelssituationer, men ändå välja att bortgå från detta och agera på ett sätt som bryter mot dessa kunskaper. Det kan även handla om situationer och sammanhang då barnet är känslomässigt engagerat. Vid dessa tillfällen behöver barnet stöd i att hantera dessa känslor, pedagogen är då viktig för att ge barnet stöd i sorteringen av känslor och tankar (Pape 2001:21, 27, 29).

3.4.2 Konsekvenser för utveckling och lärande

Olofsson (2003:85) menar att då det finns vetenskapliga belägg för de positiva egenskaper som främjas genom lek kan man även tolka detta åt andra hållet. Det vill säga att de barn som inte leker inte utvecklar dessa förmågor och egenskaper på samma sätt som de barn som leker.

Ur ett sociokulturellt perspektiv är det en självklarhet att människor lär av, och tillsammans med, varandra. Det är dock även intressant att se till vad människor lär sig och får för erfarenheter av de olika situationer som de ingår i. En enskild situation kan leda till antingen positivt eller negativt socialt lärande. Under den fria leken kan barnet som har svårt att leka och samspela med andra få negativa erfarenheter som bekräftar en negativ självbild. Detta kan ge barnet sämre självförtroende och leda till att barnet inte vill eller vågar leka med andra och får svårt att utveckla och behålla vänskapsband (Williams, 2006:25).

De barn som antingen inte kan leka, eller inte får vara med och leka kan få negativa erfarenheter som ”Jag får aldrig vara med när de andra leker, ingen vill vara tillsammans med mig, jag får aldrig bestämma när vi leker, jag får bara vara med om jag gör vad de andra ber mig om /.../ jag vinner aldrig en konflikt – så jag kan lika gärna ge mig med en gång, jag har inga vänner – ingen tycker om mig, jag är inget värd, jag tycker inte det är så bra att vara jag”. Det är därför av stor vikt att pedagoger i förskolan ser det som en av sina huvuduppgifter att skapa möjligheter för barn att utveckla en positiv social förmåga (Pape 26, 53, 54, 140).

I leken utvecklas empati. Empati innebär att kunna förstå och uppfatta en annan individs känsla eller stämning utan att värdera denna (Kinge 2000:50). För att barnet ska kunna utveckla empati är det viktigt att denne känner och har kontakt med sina egna känslor och känslouttryck för att på så sätt kunna förstå hur andra känner. I leken måste barnet tydligt visa de känslor som de leker för att dessa ska bli tydliga för dem själva. För de barn som inte leker ofta kan det innebära att de blir omedvetna kring sina egna känslor och därmed också känslomässigt omogna (Olofsson 2003:85; Pape 2001:45).

3.5 Att stimulera lek och samspel

Läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010:5) konstaterar att förskolan ska ge stöd utformat efter barnets förutsättningar och behov oavsett om stödet är provisoriskt eller

permanent. Många av de barn som vistas på förskolan är oroliga och okoncentrerade av olika anledningar, detta menar Folkman & Svedin. De behöver därför en plats som skapar möjligheter för trygghet som kan dämpa det kaos de tycks uppleva. Pedagogerna innehar då en viktig roll i barnens hantering av detta kaos. Den vuxne kan ibland behöva ge ett tydligt stöd för att barnet ska kunna finna tryggheten i leken. Det meningsskapande samspelets perspektivet betonar att pedagogens uppgift är att finna mönster, strukturer och mening i de sammanhang barnet ingår i (Folkman & Svedin, 2003:70; Olsson & Olsson, 2008:10).

En lösning till problematiken kan vara att dela upp barngruppen i mindre grupper. I mindre grupper kan barn, som har svårt att finna ro, få lättare att koncentrera sig och skapa vänskapsrelationer (Folkman & Svedin, 2003:71). Även Olofsson (2003:29) menar att barnet har behov att lugn och ro för att kunna gå in i lekens värld. Forskaren menar vidare att det är pedagogens ansvar att skapa möjligheter där barnen kan få tillgång till lekens medvetandetilstånd utan att störa och/eller störas av andra barn.

Förskolan ska erbjuda barnet en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan ska barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen (Utbildningsdepartementet, 2010:6).

Det är viktigt att som pedagog lyssna och vara lyhörd för barnens lek då barnen behöver tid och lugn och ro för att stiga in i lekens värld. Att planera dagen med för många rutiner och planerade aktiviteter leder till att barnen får kortare och färre stunder till lek. Detta skapar svårigheter för barnet att starta upp och hålla kvar lek (Olofsson, 2003:29). Att inte reflektera över barnens lek kan leda till konsekvenser för barnet, det kan vara stor kontrast mellan pedagogens tanke kring barnets lek samt hur och vad barnet faktiskt upplever i leken (Pape, 2001:140). Att skapa en trygg miljö för barnen är en av förskolans uppgifter, denna miljö ska även vara utmanande och inspirera barnet till lek (Utbildningsdepartementet, 2010:6).

Vi kan inte tvinga barn att leka. De måste själva upptäcka meningen med lek. Men förmågan att leka bygger både på deras egen drivkraft och de vuxnas förmåga att inspirera och att ge positiv vägledning. Utan den hjälpen ger barnet kanske upp. För även om varje barn själv måste upptäcka leken är det de vuxna som skapar förutsättningar. Att planera lek är inte en rutinplanering. Det handlar om barns rätt till den lek de själva är kapabla till och har glädje av. Det gäller att hitta det som kan väcka det enskilda barnets lust, det som är 'rätt slags jord och rätt mängd vatten' för just detta barns lek (Folkman & Svedin, 2003:120).

Det är av stor vikt att pedagogerna kan finnas som ett stöd för barnet i olika situationer och möter varje barn utifrån dess förutsättningar och behov (Utbildningsdepartementet, 2010:6). När barnet hamnar i en konflikt med andra barn och dess känslor är inblandade har barnet ofta svårt för att själv reda ut konflikten. Det är då nödvändigt att pedagogerna finns med som ett stöd för att på så sätt reda ut de känslor som är i uppror (Pape, 2011:27). Som tidigare nämnts är det viktigt att barnet får möjlighet att synliggöra sina egna känslor för att på så sätt kunna sätta sig in i andras, det är därför av stor vikt att pedagogerna i förskolan skapar möjligheter för barnet att göra just detta (Pape 2001:45). Detta stöds även av läroplanen för förskolan, där det uttrycks att pedagogerna ska utforma och genomföra den pedagogiska verksamheten på ett sätt som innebär stöd och stimulans för barnet i dess sociala utveckling (Utbildningsdepartementet, 2010:11).

4. Design, metoder och tillvägagångssätt

Nedan följer motivering för studiens valda metod och de urval som gjorts. Även en beskrivning av undersökningens genomförande presenteras. De etiska hänsynstaganden som gjorts beskrivs.

4.1 Val av metod

Då syftet med studien är att synliggöra de attityder och de förhållningssätt pedagoger i förskolan har till lek- och samspelssvårigheter har undersökningen gjorts genom ett kvalitativt tillvägagångssätt. Den kvalitativa studien har som främsta uppgift att tolka och skapa en förståelse för undersökningens resultat. Intervjupersonernas egna uppfattningar och attityder står i fokus i undersökningen men författarens förförståelse har stor betydelse för hur resultatet tolkas och förstås (Stukát, 2005:32). Syfte är att synliggöra uppfattningar och attityder genom att använda samtalsintervju som metod (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007:284). Esaiasson m.fl. menar vidare att "Forskaren skall sträva efter att förstå världen som intervjupersonerna själva upplever den" (2007:286). Samtalsintervjun bör skapa möjligheter till samspel mellan intervjuare och respondent vilket fördjupar den förståelse och den tolkning som därefter kommer att göras av materialet (2007:283).

4.2 Urval

Urvalet till studiens undersökning gjordes genom ett bekvämlighetsurval vilket betyder att författarna i fråga har haft kontakt med de utvalda personerna vid tidigare tillfällen. Detta var genom verksamhetsförlagd utbildning, tidigare arbete samt genom gemensam kontakt (Esaiasson m.fl., 2007:214). Fördelen med denna typ av urvalsstrategi är att författarna redan vid intervjun har en förförståelse för hur den praktik där intervjupersonen arbetar är organiserad. Esaiasson m.fl. (2007:292) beskriver det faktum att det kan vara svårt att skapa vetenskaplig distans mellan intervjuare och intervjupersonen om dessa har någon slags relation till varandra. Detta kan även innebära en nackdel då intervjusvaren inte följs upp vid intervjun för att intervjuaren tror sig förstå vad respondenten menar, på grund av sin förförståelse (Stukát, 2005:32)

4.2.1 Presentation av intervjupersoner

De fyra pedagoger vi har genomfört intervjuer med har alla en förskollärautbildning men med olika lång yrkeserfarenhet. Vi har dock valt att inte ta med den faktorn i resultatanalysen då vårt syfte med studien inte är att jämföra attityder i relation till utbildning eller yrkeserfarenhet.

Samtalsintervjuerna har ägt rum på fyra olika förskolor som alla är belägna inom Göteborgs kommun. Annika arbetar på en avdelning med 21 barn i åldrarna 1-3 år. Arbetslaget består av Annika samt tre andra pedagoger. Bodil arbetar på en avdelning med 19 barn i åldrarna 1-5 år och arbetslaget består av tre pedagoger. Cecilia arbetar på en storavdelning med 47 barn i åldrarna 1-5 år, arbetslaget består av sex pedagoger. Diana arbetar på en avdelning med 17 barn i åldrarna 1-3 och detta arbetslag består av tre pedagoger.

4.3 Genomförande

I och med studiens syfte att synliggöra attityder och förhållningssätt gjordes ett val att använda samtalsintervjuer som metod. Detta skapar ett mer avslappnat förhållningssätt mellan

intervjuare och respondent. För att respondenten skulle känna sig avslappnad i situationen valdes att använda ett intervjuschema, men att använda detta endast som en grund för intervjun. Grundschemat bestod av öppna frågor med möjlighet att ställa följdfrågor utifrån respondentens svar.

Intervjupersonerna kontaktades i början av undersökningsperioden. När tid för intervju hade bestämts skickades ett informationsdokument till de berörda pedagogerna via e-post. I detta dokument beskrevs mer ingående vad den kommande intervjun skulle beröra. Detta gjordes för att intervjupersonerna skulle få möjlighet att förbereda sig inför intervjun. Informationsdokument och samt intervjuguiden finns som bilaga (se Bilaga 1 och Bilaga 2). Intervjuerna ägde rum på respektive förskola. En pedagog tog sig tid från barngruppen, en använde sin planeringstid, ytterligare en använde sin rast och en intervju gjordes efter arbetstid.

Under intervjun var en av författarna huvudintervjuare vilket betyder att denna ställde frågor till intervjupersonen, medan den andre författaren skrev ner stödanteckningar och var lyhörd för att kunna ställa följdfrågor till de svar som framkom. Detta val gjordes då vi vid tidigare erfarenheter av att utföra intervjuer upplevt det svårt att dels fokusera på att ställa frågor, dels lyssna till vad respondenten svarar och utöver det även ställa följdfrågor. I bearbetningen av intervjuerna har vi dock upplevt att trots denna erfarenhet samt utifrån det medvetna val av intervjumetod som gjorts, hade ytterligare följdfrågor kunnat ställas.

Samtliga intervjuer introducerades genom att syftet för studien beskrevs samt på vilket sätt materialet skulle komma att användas. Därefter efterfrågades godkännande av ljudupptagning under intervjun. Samtliga pedagoger godkände detta och deras godkännande finns inspelat på respektive ljudupptagning.

4.4 Trovärdighet

Nedan diskuteras studiens trovärdighet utifrån tre principer; reliabilitet, validitet samt generaliserbarhet.

4.4.1 Reliabilitet

Reliabiliteten rör studiens tillförlitlighet, hur bra den valda metoden är för att mäta det studien syftar till (Stukát, 2005:125). Då studien utgår från ett kvalitativt tillvägagångssätt med samtalsintervjuer som metod för att inhämta material kan det uppstå feltolkningar på flera plan. Respondenten kan tolka frågan fel, och inte förstå vad intervjuaren egentligen menar. Feltolkningar kan även uppstå under bearbetningen av intervjuerna. Detta kan ske då det vid vissa tillfällen saknas följdfrågor för att kunna skapa riklig förståelse för respondentens attityd och förhållningssätt.

I vilket sammanhang, samt vid vilken tidpunkt, intervjuerna har genomförts kan ha speglat intervjuernas karaktär och kan därmed ha påverkat det inhämtade materialet. Huruvida detta har skett och hur detta kan ha påverkat resultatet har inte analyserats då vi har haft för avsikt att även tolka bortom det intervjupersonerna har sagt med sina ord och istället förstå deras attityder och deras förhållningssätt. Då studien utgått från ett sociokulturellt perspektiv är vi medvetna om att den kontext inom vilken intervjuerna skett påverkar både intervjuare och respondent. Även de individer som ingår i kontexten påverkar varandra. Denna relation mellan individerna och omgivningen kan dock ses som en tillgång då människan ständigt ingår i olika kontexter med ömsesidig påverkan. Inom det sociokulturella perspektivet kan människan inte skiljas från den kontext som den ingår i.

4.4.2 Validitet

Validitet berör huruvida forskarna undersöker det som är för avsikt att undersöka. Syftet med studien är att synliggöra pedagogers attityder kring lek- och samspelssvårigheter samt hur de stimulerar lek- och samspelsutveckling. I de intervjuer som gjorts har fokus legat på dessa två områden, men även på hur pedagogen ser på lek och samspel för att på så sätt få en förståelse för deras förhållningssätt. I denna typ av undersökning är det av stor vikt att vara medveten om att respondenten kan svara på frågorna för att göra intervjuaren till lags, det vill säga, respondenten kan både medvetet och omedvetet ge de svar som tros vara de som intervjuaren är ute efter (Stukát, 2005:128).

Av de pedagoger som deltog i undersökningen var större delen av dem relativt nyexaminerade förskollärare. Detta kan ha medfört att pedagogerna fortfarande har sin utbildning och forskningen färskt i minnet. Detta kan bidra till att det de uttrycker stämmer väl överrens med den aktuella forskningen.

4.4.3 Generaliserbarhet

Då studien är utförd inom en och samma kommun och endast med ett fåtal pedagoger kan denna studie inte ses som fullt generaliserbar. Detta innebär att urvalet inte är representativt vilket medför att studien inte kan ses som generaliserbar för populationen (Stukát, 2005:129).

4.5 Etisk hänsyn

Vetenskapsrådet (2002) har tagit fram fyra principer forskare bör ta hänsyn till vid insamlandet av det empiriska materialet samt vid redovisning av resultatet. De fyra principerna är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.

4.5.1 Informationskrav

Då undersökningen har gjorts med hjälp av samtalsintervjuer som är väldigt lika så kallade vardagssamtal är det av stor vikt att intervjupersonerna får förståelse för att de medverkar i en vetenskaplig studie (Esaiasson m.fl., 2007:290). Det är även viktigt att i förväg informera respondenterna om syftet med studien och dess tillvägagångssätt (Stukát, 2005:131). Vi har i inledningen av vår undersökning skickat ut ett informationsdokument (se Bilaga 1) till de berörda pedagoger som vi senare har intervjuat. Vi har även vid vårt möte gett dem information kring hur de kan ta del av den färdiga studien.

4.5.2 Samtyckeskrav

Det krävs att intervjupersonerna ger sitt samtycke till intervjun samt att den information som framkommer i den får lov att användas i studien. Den intervjuade har rätt att även efter intervjun bryta detta samtycke vilket gör att forskarna i så fall måste respektera detta val och därmed inte använda materialet (Esaiasson m.fl., 2007:290). Pedagogerna informerades om att deltagandet var frivilligt och att materialet skulle komma att användas till denna studie. Vid intervjutillfällena gav samtliga pedagoger sitt samtycke till inspelning av intervjun.

4.5.3 Konfidentialitetskrav

Studien garanterar respondenterna fullständig anonymitet. Med detta menas att den information som framkommer under intervjuerna som kan knytas till privatpersonen inte kommer att användas i studiens resultat (Stukát, 2005:132). De namn som används i studien är fingerade.

4.5.4 Nyttjandekrav

De uppgifter som framkommer i undersökningen får endast användas i denna studie. Denna information fick respondenterna vid intervjutillfällena (Stukát, 2005:132).

5. Resultatredovisning

Resultatet har kategoriserats utifrån studiens frågeställningar: 1) Hur förklarar och begreppsliggör pedagoger i förskola lek- och samspelssvårigheter? 2) Hur upplever pedagoger i förskola att lek- och samspelssvårigheter påverkar individ, grupp och organisation? 3) Hur upplever pedagoger i förskola att de stimulerar lek och samspel för barn i lek- och samspelssvårigheter?

Resultatet presenteras utifrån rubriker som svarar mot frågeställningarna: *Syn på lek och samspel*, *Syn på barns lek- och samspelssvårigheter*, *Syn på lek- och samspelssvårigheters påverkan på den pedagogiska verksamheten* och *Att stimulera lek och samspel*.

5.1 Syn på lek och samspel

För att förstå hur förskollärarna ser på lek- och samspelssvårigheter kommer inledningsvis en kartläggning av hur de ser på lek och samspel och dess funktion. Pedagogernas syn på lek och samspel har kategoriserats i följande resultat kategorier; *lek är grunden till all utveckling*, *lek är att utforska och bearbeta*, *lek är alltid samspel men samspel är inte alltid lek* samt *samspel är att mötas*. Avslutningsvis ges en teoretisk återkoppling.

5.1.1 Lek är grunden till all utveckling

Samtliga pedagoger uttrycker att leken har stor betydelse för barnets utveckling och lärande. Genom leken får barnet möjlighet att utveckla nya färdigheter och kompetenser på ett lustfyllt och meningsfullt sätt i olika sammanhang. I leken kan det skapas lärande kring vad som helst och lärandet kan ske både på ett medvetet samt ett omedvetet plan. Barnen kan själva ha ett syfte med sin lek och veta vart och hur leken utvecklas. Likväl kan pedagogen vara delaktig i leken och styra den mot ett bestämt mål. Leken ger barnet möjligheter att utforska symboler som på sikt blir skriftspråk och matematik samt övar fantasi och skapande förmåga. Samtliga pedagoger uttrycker att det är viktigt att barn får möjlighet att leka mycket då leken innebär lärande på barnets villkor.

Dom leker in allting, vad de än gör. Alltså, man kan ju leka, man kan ju få dom till att lära sig, tror jag, nästan vad som helst genom lek, genom att leka in det. Till exempel som matte eller svenska, med rim och ramsor eller med antal, med knappar eller vad man nu håller på med. I leken lär dom sig och dom lär sig hela tiden i leken. Det är deras sätt, tror jag, att lära sig saker och ting (Utdrag ur intervju med Cecilia).

Ur intervjuerna framkommer att pedagogerna upplever att lek innebär att lära tillsammans. Att leka innebär att dela en gemensam upplevelse och att skapa mening i sammanhang tillsammans med andra. Samtliga pedagoger ger också uttryck för att lärande kan ske i leken utan att barnet verkar vara delaktig. Barnet kan iaktta och observera andras lek och använda erfarenheterna till att utveckla sin egen lekförmåga.

Pedagogerna uttrycker på olika sätt att språket har en central del i leken. Genom leken tränar barnet sitt språk och utvecklar denna färdighet i relation till andra. Barnet kan pröva sig fram och genom den respons barnet får från omgivningen utvärderar och analyserar barnet sitt agerande. Utifrån detta kan barnet lära sig hur andra deltagare gör och appropriera dessa kompetenser för att använda på egen hand.

5.1.2 Lek är att utforska och bearbeta

Genom leken kan barnet utforska sin omvärld. Detta innebär att barnet kan pröva sig fram och få nya upplevelser och erfarenheter. För att våga utforska nya saker och situationer är leken nödvändig. I leken tar barnet egna initiativ för att förstå sin omvärld och skapa mening utifrån denna förståelse. Barnet använder sina erfarenheter som material till leken. Erfarenheterna och upplevelserna kan betraktas som ett manus för leken. Pedagogerna uttrycker även att barnet får möjlighet att bearbeta sina upplevelser och erfarenheter genom att leka och att detta är en viktig del av utvecklingsprocessen.

De bearbetar både sådant de varit med eller kanske hört någon annan vara med om. I det så blir det väldigt mycket övning i turtagning och i kommunikation, alltså konflikthantering. Ofta blir det ju konflikter, vilket inte behöver vara negativt, fastän det kan ju vara jobbigt. Även de gånger det inte leder till konflikter är det ju en övning i att samspela med andra människor. Det är ju en av de allra viktigaste bitarna tänker jag (Utdrag ur intervju med Annika).

Pedagogerna ger uttryck för att barnet behöver leken för att våga utforska och bearbeta sin omvärld och för att kunna skapa mening i de upplevelser, erfarenheter och intryck detta för med sig. Barnet utforskar genom att gå in i lekens värld och kan genom det ta sig an utmaningar som annars kan ha upplevts svårhanterliga eller skrämmande. Det ingår i barnets utvecklingsprocess att utveckla den egna identiteten i förhållande till sin omvärld. En pedagog uttrycker att barn och vuxna har liknande behov av att fantisera och föreställa sig. Pedagogen menar att man som vuxen gör detta genom att läsa en bok eller att se en film med mera.

5.1.3 Lek är alltid samspel men samspel är inte alltid lek

Pedagogerna uttryckte att det krävs ett samspel mellan parterna för att lek ska vara möjlig. Samtliga uttryckte att samspelen sker mellan barn och barn samt mellan barn och pedagog. Ur en intervju framgick även att samspel sker mellan individen och materialet som denna använder. Pedagogerna gav uttryck för att samspel finns i vardagssituationer (exempelvis vid måltider) utan att det är lek och att detta är nödvändigt för att individen ska kunna interagera med sin omgivning. Detta ger uttryck för att samspel är vidare än lek, och att samspel är grundläggande för lek men även grundläggande för annan typ av interaktion. I det empiriska materialet synliggörs att pedagogen upplever att leken är beroende av samspelen. Leken överlever inte, och kan inte utvecklas utan samspel. Samspel bidrar till att bevara harmonin i leken. Materialet visar alltså på en uppfattning bland pedagogerna att lek är beroende av samspel men samspel är inte alltid beroende av lek.

Några uttrycker att det är skillnad på lek och på samspel, de hänger väl samman och kan vara beroende av varandra men samspel sker i alla situationer även utanför leken. Någon såg lek och samspel hopflätade med varandra och menade att lek och samspel nästan alltid hänger ihop.

5.1.4 Samspel är att mötas

Pedagogerna gav uttryck för att barnet utvecklas tillsammans med andra genom samspel. Cecilia betonade vikten av att samspel bygger på en dialog mellan parterna men att detta kan ta sig uttryck på olika sätt. Det centrala är att alla deltagarna har en betydelsefull roll och genom det bidrar med sina förmågor och kompetenser. Ur intervjuerna framgick att

pedagogerna ser samspel som ett redskap för att upptäcka andras förmågor och kompetenser. Pedagogerna ger vidare uttryck för att barnen genom att upptäcka varandras tillgångar kan använda detta för att gemensamt utvecklas. I samspelet blir lärandet därmed något som finns mellan individerna och som förutsätter gemensamt deltagande.

Pedagogerna nämner att samspel innebär kommunikation och problemlösning. Genom att samspela med varandra använder och utvecklar barnet sin språkliga förmåga men även andra uttryckssätt. Kommunikationen i samspelet sker inte bara genom ord, pedagogerna uttrycker att mimik, gester och blickar med mera är en stor del av kommunikationen barnen emellan. Ur intervjuerna framgår att konflikter och problemlösning uppstår och hanteras i samspel och lek. Genom detta uttrycker pedagogerna att värdegrundsfrågor konkretiseras då det till stor del berör respekt och hänsyn till andra, demokrati samt empati. I samspel med andra får barnet tillfällen att uppleva och reflektera över egna och andras känslouttryck.

5.1.5 Teoretisk återkoppling

I studien ger pedagogerna uttryck för att barnet lär och utvecklas genom att vara delaktig i sammanhang med andra och utvecklar färdigheter och kompetenser i relation till omgivningen. Detta kan förklaras utifrån den sociokulturella teorins förklaring som innebär att lärandet går från perifert till legitimt deltagande i praxisgemenskapen. Barnet upptäcker vilka kompetenser som krävs i praxisgemenskapen för att efterhand appropprierar dessa och gör dem till sina egna (Claesson, 2007:31; Dysthe, 2003:47). Pedagogerna betonar alltså att lärandet sker i gemenskap med andra och att barnet utvecklas genom detta samspel. Genom leken lär barnet av andra och kan utveckla den egna lekförmågan. Barnet går från bredvidlek till social lek. I bredvidleken leker barnet på egen hand utan att verka delaktig i den gemensamma lek som pågår i närheten av barnet. Barnet kan genom detta upptäcka vilka kompetenser som krävs för att ingå i den sociala leken och kan efterhand approppriera dessa. Detta skapar möjlighet för barnet att stegvis ta sig närmare gemensam, social lek och på sikt bli deltagare i den lekande praxisgemenskapen. .

Resultatet visar även att lärandet kan ses som distribuerat då pedagogerna uttrycker att lek och samspel innebär att barnen får möjlighet att upptäcka varandras kompetenser. De uttrycker vidare att barnen kan använda dessa kompetenser för att nå längre i ett gemensamt lärande. Då den sociokulturella teorin beskriver distribuerat lärande som att kompetenserna finns mellan individer och att gruppen kan nyttja de olika individernas kompetenser för att nå ett gemensamt lärande (Dysthe, 2003:44) är pedagogernas uttryck möjliga att tolka utifrån detta begrepp.

Resultatet påvisar att pedagogerna menar att lek och samspel har stor betydelse för barnets språkutveckling. Inom den sociokulturella teorin betonas att det är i sociala sammanhang som barnet utforskar sitt språk och efter hand utvecklar barnet sitt eget individuella språk utifrån sina upplevelser och erfarenheter. Språket är därmed ett grundvillkor för att lärande ska vara möjligt (Dysthe, 2003:48). Pedagogerna uttrycker att barnet prövar sitt språk i relation till andra i leken och på så sätt upptäcker hur språket kan användas i sociala sammanhang. Barnet upptäcker även att språket är meningsfullt för att kunna kommunicera med andra.

Pedagogernas uttryck om att dialogen har en viktig funktion i barnets samspel med andra kan förklaras utifrån Vygotskijs tes som innebär att en meningsskapande dialog är avgörande för barnets lärande. I samspelet är det betydelsefullt att barnet upplever att de övriga deltagarna är lyhörda för dess intentioner, samtidigt som barnet visar sig lyhörd för de andra deltagarnas.

Pedagogerna ger uttryck för att leken är ett redskap för att bearbeta upplevelser och erfarenheter. Sammanfattningsvis kan pedagogernas uttryck tolkas som att barnet använder sina erfarenheter för att utveckla leken men även att leken används för att skapa nya erfarenheter. Vygotskijs (1995:15–20) menar att barnets fantasi och kreativitet är beroende av varandra. Vidare menar Vygotskij att leken är en process där barnet återskapar sin verklighet för att bearbeta det upplevda. Barnet kombinerar intrycken med sina behov och intressen och reproducerar en ny verklighet. Sammanfattningsvis kan detta resultat tolkas utifrån ett sociokulturellt perspektiv då det tyder på ett förhållningssätt gentemot lek och samspel som svarar mot detta perspektivs grundantaganden.

5.2 Syn på barns lek- och samspelssvårigheter

Pedagogernas syn på barns lek- och samspelssvårigheter har kategoriserats i följande resultat kategorier; *lek- och samspelssvårigheter är situationsbundna, lek är en färdighet som kräver övning samt att ha svårt att hantera leken*. Avslutningsvis ges en teoretisk återkoppling.

5.2.1 Lek- och samspelssvårigheter är situationsbundna

Under intervjun med Annika uttryckte pedagogen att denne ser lek- och samspelssvårigheter som situationsbundna. Det innebär att svårigheten uppkommer i relation till omgivningen och inte är knutet till barnet. Pedagogen uttrycker att den kontext där barnet befinner sig påverkar barnet och hur det hanterar intryck och situationen.

Jag tänker på det som att alla barn har lek- och samspelssvårigheter och alla barn kan leka och samspela. Sen kan det va, ta sig olika uttryck beroende på, det kan vara olika perioder i barns liv. Det kan bero på vilken miljö dom är i just då. Men att det är ganska viktigt att ha det som utgångspunkt. Alla barn kan lära sig att leka och samspela /... / och alla behöver stöd för att lära sig. För det finns en risk i att man delar upp barn i att dom här kan leka och det här barnet kan inte leka. Och så tror man att dom har lärt sig själva men det finns ingen som kan lära sig det själv. Alla behöver stöd i att lära sig det. Men det är klart att det finns barn som i perioder har svårare och som man kan uppleva att kanske inte tar emot leksignaler från andra utan bara ska göra exakt på sitt eget sätt och det blir konflikter precis hela tiden. Och kan inte ge med sig minsta lilla millimeter åt ett annat håll än det själv har tänkt ut att den ska göra (Utdrag ur intervju med Annika).

Pedagogen betonar att det finns en stor risk i att dela in barnen i olika ”fack”. Pedagogen uttrycker att då lek- och samspelssvårigheter är situationsbundna är det allvarligt att göra dessa indelningar. Dessa indelningar kan komma att följa barnet i olika situationer på förskolan men även då barnet lämnar förskolan. Pedagogen uttrycker vidare att de barn som tillfälligt befinner sig i lek- och samspelssvårigheter kan påverkas av denna svårigheten även utanför leken.

5.2.2 Lek är en färdighet som kräver övning

Samtliga pedagoger ger uttryck för att barnet måste få öva sig i att leka. Att lära sig leka är något barn utvecklar i relation till sin omgivning. Därför är det viktigt att barnet får många tillfällen till lek. Pedagogerna uttrycker att de upplever att en del barn är ovana vid att leka och därför har svårt att hantera leken.

Ur intervjun med Bodil framgår att hon ser skillnad på de barn som får möjligheter att leka även utanför förskolan. Hon nämner att barn med syskon kan vara skickligare lekare då de kan få fler och varierade tillfällen till lek med andra. Vidare uttrycker Bodil att de barn som är ovana vid att leka ofta kan uppvisa brist på hänsyn till andra och att detta kan ta sig uttryck i agerande som förstör leken för andra. I studien framgår att pedagogerna upplever att barns lek- och samspelssvårigheter tar sig uttryck i att barnet kan ha svårt att närma sig andra i leken samt har svårt att bjuda in andra i sin egen lek.

I intervjuerna ger pedagogerna uttryck för att lek och självkänsla hänger väl samman. De barn som kan upplevas ha svårt att leka kan ha sämre självkänsla. Annika och Diana uttrycker att det blir en ond cirkel för barnet. I de fall barnet inte får många möjligheter till lek påverkas självkänslan och barnet blir ovan vid att hantera leken. Om självkänslan påverkas negativt och barnet inte vet hur det ska agera i leken kan barnet ha svårigheter i att våga leka.

5.2.3 Att ha svårt att hantera leken

Pedagogerna uttrycker att lek- och samspelssvårigheter kan innebära svårighet att hantera leken. Pedagogerna ger bland annat uttryck för att barnet kan uppleva det svårt att närma sig andra barn, att leken går överstyr då barnet inte klarar av att bevara harmonin i leken. Detta kan ta sig uttryck i konflikter och blir då väldigt tydligt.

Pedagogerna uttrycker att barnet kan uppleva det svårt att komma överens med andra både vuxna och barn. Cecilia menar att barnet kan sakna förmåga att ha dialog med andra och att barnet inte förstår samspelet individer emellan. Detta kan ta sig uttryck i att barnet har svårt att ta emot och förstå leksignaler från andra samt att sända signaler till andra. För barnet kan detta leda till en frustration i att inte bli förstådd, och inte förstå andra. En pedagog uttrycker även att då ett barn inte fullt har utvecklat sin språkliga förmåga påverkas leken och samspelet med andra. De barn som har svårt att uttrycka sig i ord i kommunikationen med andra kan ha svårt att samspela med andra då de vill vara med i leken.

Samtliga pedagoger ger uttryck för att leken innebär att hantera relationer med andra människor. I leken uppstår konflikter. Genom intervjuerna framgår att pedagogerna har olika sätt att se och förhålla sig till konflikterna. Annika uttryckte att de konflikter som uppstår i leken kan innebära utveckling för barnen. Pedagogerna gav uttryck för att hon medvetet använde dessa situationer som lärandesituationer och att det innebar att barnen fick möjlighet i att träna sin förmåga att hantera konflikter. Bodil uttrycker att hon försöker undvika situationer där konflikter uppstår. Pedagogerna uttrycker att hon delar på barnen då konflikter uppstår och menar att det är bättre att barnen leker på olika håll.

Pedagogerna betonar att då barnet upplever det svårt att veta hur det ska bete sig i leken är det inte ovanligt att barnet fastnar i ett beteende. Detta blir en ond spiral för barnet då det inte klarar/får vara med i leken och genom det inte får någon erfarenhet och utveckling av sin förmåga.

Någon som står och tittar och inte riktigt vet hur den ska leka. Alltså, gör fel saker i leken. Fel saker för dom som leker leken, inte fel saker annars. Inte riktigt förstår sig på hur man ska ta sig in i lek eller vad man gör i en lek (Utdrag ur intervjun med Cecilia).

Cecilia uttrycker att de barn som är självsäkra lekare ofta väljer en drivande och aktiv roll. Detta påverkar de barn som har svårare att hantera leken genom att de får en mer passiv roll o leken. Barnets självkänsla påverkas av att barnet kan känna sig oviktig i leken.

5.2.4 Teoretisk återkoppling

En pedagog ger tydligt uttryck för att barns lek- och samspelssvårigheter bör kopplas till den kontext där barnet ingår. Pedagogen ger uttryck för att barnet påverkas av kontexten vilket påverkar barnets förmåga att hantera leken och samspelet med andra. Detta kan tolkas utifrån ett kritiskt perspektiv. Det kritiska perspektivet innebär att problematiken ska kopplas till verksamheten snarare än barnet och att de svårigheter som uppstår bör förstås utifrån verksamheten (Nilholm, 2007:39). Pedagogen menar att det är riskfyllt att kategorisera barn i svårigheter vilket det kritiska perspektivet menar missgynnar barnet.

Dilemmaperspektivet betonar att dilemmat finns inom sammanhang och därmed är situerade. Då pedagogen betonar att det finns en risk i att barnen kategoriseras kan detta även tolkas utifrån dilemmaperspektivet. Inom perspektivet betonas att varje individ ska bemötas utan att kategoriseras utifrån eventuella svårigheter (Nilholm, 2007:68). Dilemmat uppstår då individen ska mötas utan att relateras till den kategori där svårigheten ingår. Fokus bör ligga på att möta individen och inte barnet med lek- och samspelssvårigheter.

Resultat visar att det finns olika synsätt kring hur barnens konflikter hanteras av pedagogerna. En pedagog ser konflikter som lärandetillfällen medan en annan pedagog väljer att dela på de barn som ingår i konflikten. Detta tyder på likheter och skillnader i jämförelse med den tidigare forskning som presenterats. Pape (2001:138) menar att barnet måste få ingå i konflikter för att lära sig att hantera dem och att dessa situationer innebär lärande och utveckling för barnet.

Resultatet visar att samtliga pedagoger betonar att om barnet inte får många tillfällen till lek kan detta påverka barnets förmåga att leka och spela. Då barnet inte får tillfällen till lek med andra stimuleras inte samspelsutvecklingen vilket påverkar barnets hela situation. Dessa uttryck kan jämföras med den tidigare forskningen. För barn som inte leker påverkas identitetsutvecklingen genom att barnet inte får tillfällen att lära känna den egna personen i relation till omgivningen och andra deltagare. Pape (2001:45) och Olofsson (2003:85) menar att det är avgörande att barnet utvecklar den egna identiteten och har kontakt med sina egna känslor för att kunna interagera med, och förstå, andra människor.

5.3 Syn på lek- och samspelssvårigheters påverkan på den pedagogiska verksamheten

Pedagogernas syn på hur lek- och samspelssvårigheter påverkar den pedagogiska verksamheten har kategoriserats i följande resultat kategorier; *individnivå*, *gruppnivå* samt *organisationsnivå*. Avslutningsvis ges en teoretisk återkoppling.

5.3.1 Individnivå

Samtliga pedagoger uttrycker att lek- och samspelssvårigheter påverkar barnet negativt genom att det blir ensamt då det har svårt att utveckla kamratrelationer. Under intervjuerna framgår att pedagogerna upplever en risk i att barnet blir beroende av vuxna för att leka, spela och interagera med andra. Barnet kan uppleva det svårt att delta i andras lekar samt påverkas av att bli nekad eller inte inkluderad.

Det är ju väldigt jobbigt, det märker man ju på barn och att det kan bli som en ond cirkel. Det blir svårt att samspela för att man har lätt att bli frustrerad och får man inte vara med blir man ännu mera frustrerad. Och då får man verkligen inte vara med för då är man bara jobbig så. Det är jätteviktigt alltså att dom barnen får det stöd som dom behöver för att kunna vara med (Utdrag ur intervju med Annika).

Annika yttrar att då hon ser lärande ur ett sociokulturellt perspektiv är det avgörande för barnets lärande och utveckling då det uppstår problem i lek och samspel med andra. Pedagogerna nämner zonen för möjlig utveckling och uttrycker att barnet får begränsade möjligheter att utvecklas inom denna zon då det lärandet bygger på samspel med andra. I samtliga intervjuer uttrycker pedagogerna att barn i lek- och samspelssvårigheter begränsas i sin utveckling då de mister tillfällena att lära i leken.

Annika och Diana uttrycker att lek- och samspelssvårigheter kan påverka det enskilda barnet negativt genom att barnet placeras i ett fack. Detta kan innebära att barnets bemöts utifrån de förutfattade meningar som präglar det fack där barnet placerats. Diana ger uttryck för att det finns en stor risk att barnet kan bemötas med tillrättavisanden och med fokus på barnets svagheter istället för tillgångar. I förlängningen påverkar detta barnets självbild vilket kan skada barnets självförtroende allvarligt.

5.3.2 Grupp nivå

Samtliga pedagoger uttrycker att om något eller några barn befinner sig i lek- och samspelssvårigheter påverkar detta hela gruppen. Pedagogerna uttrycker olika uppfattningar om hur gruppen påverkas. Ur intervjun med Bodil framgick att hon upplever att det som sker i en grupp där något eller några barn är i lek- och samspelssvårigheter är krävande och tar mycket tid. Pedagogerna uttrycker att detta är något som tar tid från den ”vanliga” verksamheten.

Diana ger uttryck för att gruppen och barnet/barnen i lek- och samspelssvårigheter påverkar varandra på ett positivt sätt. Pedagogerna uttrycker att om barnen får stöd i leken och samspelet kan de lära av varandra och få möjligheter att upptäcka varandras förmågor. På så sätt kan gruppen vara ett stöd för det enskilda barnet.

I: Om man tänker hur barngruppen påverkar just det barnet, som har svårt i leken? Hur upplever du det?

D: Det kan vara väldigt positivt ju. Alltså, de kan vara bra förebilder för det barnet. Att den lär sig av de andra barnen tänker jag. Det är väldigt viktigt för det barnet att den har ändå förebilder, bra förebilder om man säger så (Utdrag ur intervju med Diana).

Något som Diana även uttrycker är att då ett barn, oavsett anledning, behöver mer stöd en period påverkar detta hela gruppen då en pedagog behöver finnas nära det barnet mycket. Då en pedagog behöver ägna sin uppmärksamhet åt ett barn blir det färre pedagoger till resterande barn i gruppen. Diana uttalar att detta är en avvägning där man som pedagog behöver ta hänsyn till hur situationen ser ut.

Annika och Cecilia betonar att det är viktigt att reflektera över att både gruppen och barnet påverkar varandra. Denna påverkan är ömsesidig även om det kan ta sig uttryck på olika sätt för barnet och för gruppen. De båda pedagogerna uttrycker att det är viktigt att ge barnen redskap i att hantera konflikter för att ge barnen möjlighet att påverka varandra på ett positivt sätt.

5.3.3 Organisationsnivå

I studien framgick att pedagogerna upplever att då ett, eller flera, barn befinner sig i lek- och samspelssvårigheter påverkas verksamheten. De gav uttryck för att de lägger mer tid och resurser på barnet som behöver stöd vilket påverkar den övriga verksamheten. Pedagogerna uttryckte även att organisationen påverkar det enskilda barnet och barngruppen. Pedagogerna uttryckte här förutsättningar som barngruppens storlek, pedagogernas kompetens, personaltäthet, förskolans lokaler, tillgång till litteratur samt stöd ovanifrån.

I denna del kan framförallt två olika synsätt urskiljas. Diana uttrycker att då ett, eller flera, barn i gruppen är i lek- och samspelssvårigheter behöver pedagogerna utvärdera verksamheten. Pedagogen ger uttryck för att det är först då det uppstår en problematik som verksamheten utvärderas och utvecklas. Genom att verksamheten behöver utvecklas för att möta barnet bidrar detta till en positiv utveckling som påverkar alla barn i gruppen.

Ur intervjun med Bodil framgick att pedagogen upplever att det går tid och kraft för att få verksamheten att fungera då något barn är i lek- och samspelssvårigheter. Pedagogen menar att fungerande lek och samspel är avgörande för att verksamheten ska fungera. Pedagogen ger uttryck för att hantering av de konflikter som uppstår till följd av svårigheter i lek och samspel inte ingår i den pedagogiska verksamheten.

Det tar mycket tid, det gör det. Det kan jag säga. Jag har dom stora /.../dom är väldigt krävande på sitt vis. För dom har ju bara sprungit fritt här liksom, och jättehögljudda och så men alltså vi får ju strunta i verksamheten. Nu får vi göra det här istället (hantera konflikter osv.) för dom har inte det här, dom har inte riktigt förstått det här att man kan inte ha, man kan inte göra vissa saker om det inte fungerar. Alltså samspelet (Utdrag ur intervju med Bodil).

5.3.4 Teoretisk återkoppling

Resultatet beskriver pedagogernas uppfattning kring hur lek- och samspelssvårigheter påverkar verksamheten. Denna påverkan beskrivs utifrån tre nivåer; individ, grupp och organisation. I dessa tre nivåer kan urskiljas hur pedagogerna ser på lek- och samspelssvårigheter i relation till verksamheten. Samtliga tre specialpedagogiska perspektiv som beskrivs i teoriavsnittet kan användas för att tolka det resultat studien tyder på.

En pedagogs uttryck kan tolkas som att problematiken ligger hos barnet och att då barnet behöver stöd får den pedagogiska verksamheten åsidosättas. Detta kan förklaras utifrån det kompensatoriska perspektivet där fokus ligger på att kompensera barnets brister för att anpassa barnet till omgivningen (Nilholm, 2007:20–21). Pedagogen uttrycker att lek- och samspelssvårigheter ”stör” den pedagogiska verksamheten och att barnet därför behöver anpassas för att verksamheten ska kunna fortgå.

Två av pedagogerna betonar att den påverkan som sker är ömsesidig. Barnet i svårigheter påverkar gruppen och gruppen påverkar barnet i svårigheter. Pedagogerna uttrycker att barn är olika och att de ser dessa olikheter som tillgångar för gruppen. Pedagogerna uttrycker även att det ingår i uppdraget att möta barnen utifrån deras olika förutsättningar samt att planera verksamheten utifrån dessa olikheter. Detta synsätt kan förklaras utifrån det kritiska perspektivet som menar att problematiken ska kopplas till verksamheten snarare än till barnet (Nilholm, 2007:39).

En annan pedagog uttrycker att då något barn är i behov av stöd påverkas gruppen och organisationen av att en pedagog ägnar mer av sin uppmärksamhet och tid åt det barn som för tillfället är i svårigheter. Pedagogerna uttrycker att detta är ett dilemma då det är en svår avvägning att göra. Dilemmat som uppstår är att alla barn har rätt till liknande kunskapsutveckling samtidigt som skolan ska möta varje enskild individ. Vad pedagogerna uttrycker kan förklaras utifrån dilemmaperspektivets grundantaganden (Nilholm, 2007:68).

5.4 Att stimulera lek och samspel

Pedagogernas syn på hur lek och samspel kan stimuleras har kategoriserats i följande resultat kategorier; *gruppindelningar, miljö och förutsättningar, samtal, stöd i leken, delaktighet i leken, trygghet och självkänsla i leken* samt *stöd för pedagogerna*.

Avslutningsvis ges en teoretisk återkoppling.

5.4.1 Gruppindelningar

Samtliga pedagoger uttrycker att för att ge möjligheter till lärande och utveckling är det av stor betydelse att dela in barngruppen i mindre grupper. Det ges uttryck för att då barnen är i mindre grupper kan pedagogerna se och möta barnen där de befinner sig. Pedagogerna menar även att det ger dem tillfälle att sätta sig in i barnens lek. I den mindre gruppen främjas lek och samspel av att barnen kan lära av varandra samt vara stöd för varandra.

Pedagogerna uttrycker att det är till fördel för samtliga barn att få vara i en mindre grupp. Diana uttalar att då barnen indelas i mindre grupper fokuserar pedagogerna på att synliggöra barnens olika tillgångar för att gruppens individer ska komplettera och berika varandra. Cecilia uttrycker att barnen måste få tillfälle att vara i mindre grupper för att alla barn ska få möjlighet att lyftas. Annika nämner att de vid något tillfälle valt att en pedagog gör en aktivitet med ett eller två barn för att kunna se och synliggöra barnets tillgångar. Pedagogerna uttrycker, på olika sätt, att de arbetar för att ge barnen stöd i att hitta verktyg för att kunna stötta varandra i leken.

5.4.2 Miljö och förutsättningar

För att stimulera lek och samspel i barngrupperna uttrycker pedagogerna vikten av en stimulerande lekmiljö. De ger uttryck för att den pedagogiska miljön bör bjuda in till lek men även vikten av att barnen kan hitta lugn och harmoni i lekmiljön. Pedagogerna uttrycker att det är viktigt att det finns stimulerande material som ger barnen möjligheter att använda på kreativa sätt.

Då tänker jag att det ofta handlar om hur miljön ser ut. Att det kanske är för stimmigt. Det kanske är, vi måste erbjuda en miljö där barnet har möjlighet att utvecklas. Man kan ju se på alla barn att när det är för mycket runtomkring så har alla svårt att hitta en bra lek. Vissa kan klara det hyfsat, för andra fungerar det inte alls (Utdrag ur intervju med Annika).

Cecilia uttrycker att det material som är tillgängligt för barnen inte måste vara "fint", det viktiga är att materialet ger barnen inspiration och lust att leka. Pedagogerna uttalar vidare att då olika material finns tillgängliga att leka med har pedagogerna möjlighet att upptäcka och förstå vad individerna och gruppen som helhet väljer samt intresserar sig för.

Diana berättar att rummen på förskolan har teman, som stationer för olika lekar. Då rummen utformas för att locka till samt stimulera en viss lek innebär det att rummet inte ska vara fyllt med för många intryck. Diana menar att det är viktigt för att barnen ska hitta ro och harmoni i

sin lek. Denna utformning innebär att det finns plats för en mindre grupp barn i rummen vilket är något pedagogerna medvetet valt. Diana förklarar vidare att det på förskolan finns en aktivitetstavla där barnen kan välja vad de vill leka med. Diana uttrycker att syftet med aktivitetstavlan är att kartlägga och synliggöra barnens lekvanor, både för barnen själva samt för pedagogerna. Ytterligare ett syfte som Diana ger uttryck för är att ge barnen ökad möjlighet till delaktighet och medbestämmande kring sin lek. Genom aktivitetstavlan ges en förståelse kring barnets intresse, hur, vad och med vem/vilka det leker. Pedagogerna menar att detta arbetssätt kan ge signaler om något barn ofta leker ensam eller upplever svårigheter i att reflektera och fundera över sin lek.

Ur intervjuerna framgår att pedagogerna ser det som viktigt att ge barnen möjlighet att leka utan att bli störda. Pedagogerna uttrycker att de försöker planera verksamheten efter att ge barnen möjlighet till längre lekpass men de ger även uttryck för att man som pedagog måste vara flexibel och lyhörd för att avbryta lekarna i minsta möjliga mån.

Annika betonar vikten av att ge barnen möjlighet att möta olika miljöer för att stimulera lek och samspel i barngruppen. Att ge barnen tillfällen att leka utomhus samt utanför förskolan uttrycker pedagogerna som en viktig del av verksamheten.

5.4.3 Samtal

Pedagogerna uttrycker att de ofta pratar om leken tillsammans med barnen. Att ge barnen stöd i, samt verktyg för att sätta ord på vad och hur de leker kan vara en viktig del i att ge dem stöd i att hantera leken. Pedagogerna uttrycker att de ofta samtalar tillsammans med barnen om hur man är mot varandra för att barnen ska utveckla sin förmåga att vara lyhörda och lyssna på varandra.

Pedagogerna uttrycker att barnen behöver stöd i att hitta redskap och verktyg för att kommunicera med varandra i leken och i samspelet med varandra. Detta kan innebära att hjälpa barnen att sätta ord på vad som händer, hur de känner och tänker samt hur de upplever det som sker. Pedagogerna ger uttryck för att de vill stötta barnen i att problematisera och samtala kring lekens innebörd.

Pedagogerna ger även uttryck för att det är viktigt att samtala med barnen i de sammanhang som leken och samspelet innebär. Då kan tankar och känslor synliggöras och förklaras utifrån den upplevda situationen. Pedagogerna uttrycker skilda sätt att hantera dessa situationer. Annika uttalar att de medvetet använder Hur-frågor för att barnen ska få möjlighet att reflektera och samtala kring lek- och samspelesituationerna. Bodil uttrycker att de ofta samtalar med barnen om hur man är en bra kompis och vad det innebär när man leker och samspejar med varandra.

5.4.4 Stöd i leken

Samtliga pedagoger uttrycker att barnet behöver stöd i sin lek. De uttrycker att barnet behöver stöd från andra barn men även från vuxna för att utveckla sin egen lek- och samspelesförmåga. Samtliga pedagoger betonar att det är nödvändigt för barnet att ha förebilder i leken, det kan vara syskon eller andra viktiga personer som leker med barnen på andra arenor än förskolan. Det ger barnet erfarenheter av att använda sin lekförmåga och samspelesförmåga i olika sammanhang.

Barnet kan behöva härma en vuxen eller ett annat barn i leken och få möjlighet att lära av andra lekar. Annika nämner zonen för möjlig utveckling och uttrycker att andra barn eller vuxna kan fungera som stöttepelare i leken då barnet känner sig osäker. Cecilia och Bodil uttrycker att barn lär sig mer om hur man leker av andra barn än av vuxna. Cecilia menar att pedagogerna kan vara med och introducera en lek men därefter låta barnen leka på egen hand. Pedagogerna uttrycker att dennes roll främst är att stötta och medla i leken. Pedagogerna ger uttryck för att de barn som kan upplevas vara beroende av vuxna i leken behöver få stöd i att våga leka med andra barn utan vuxen. Pedagogerna uttrycker att det är viktigt att vara lyhörd för barnets behov och utmana barnet lagom.

5.4.5 Delaktighet i leken

Ur intervjuerna framgår att pedagogerna ser det som betydelsefullt att som pedagog vara delaktig i barnens lekar. Det bidrar till en förståelse för de koder och signaler barnen använder i sin lek samt vilka roller barnen har. Pedagogerna uttrycker att de genom delaktighet i barns lek får en förståelse för hur deras värld ser ut, hur de uppfattar, upplever och ser på saker. Denna förståelse menar de att de använder som bakgrund när de planerar den pedagogiska verksamheten. De uttrycker att då pedagogerna är delaktiga i leken kan de lyfta olika perspektiv för reflektion och samtal. Att vara delaktig i leken innebär att kunna upptäcka och se hur lek- och samspelssvårigheter tar sig uttryck samt hur det påverkar barnet. Det är avgörande för att kunna stötta barnet och gruppen på ett gynnsamt sätt.

Ur intervjuerna framgår att pedagogerna ser på sin delaktighet i leken på olika sätt, det finns en skillnad i hur denna delaktighet sker. Två pedagoger ger uttryck för att det viktigaste är att befinna sig där leken utspelar sig för att förstå vad som sker i den. De uttrycker att det är svårt att som vuxen vara med i leken på barnens villkor och uttrycker vidare att det därför kan vara mer störande för barnen om de är aktivt deltagande i deras lek. Cecilia uttrycker att man som vuxen ofta är antingen överdrivet passiv eller överdrivet dominant och att det kan störa harmonin i leken och därmed begränsa lekens utveckling. Cecilia uttrycker vidare att det är viktigt att inte släppa barnen i leken men att så småningom lämna deras lek då pedagogerna annars kan begränsa och inkräkta i leken.

De övriga två pedagogerna uttrycker att de ser sitt deltagande i leken som ett lustfyllt och roligt sätt att förstå barnen. Annika uttrycker att hon tycker att det är roligt att vara aktiv deltagande i barnens lek och att hon därmed inte föreställer sig för att vara med. Pedagogerna uttrycker vidare att det är avgörande hur man som vuxen förhåller sig i leken. De uttrycker vikten av att vara lyhörd för att kunna delta på barnens villkor. Diana menar att hur pedagogens deltagande påverkar lekens villkor är beroende av hur det sker. Om man som vuxen deltar utan att försöka förstå leken och dess roll kan det innebära att det inte bidrar till att stimulera, snarare tvärtom.

5.4.6 Trygghet och självkänsla i leken

Ur samtliga intervjuer framkom att pedagogerna ser en likhet mellan barnets självkänsla och dess förmåga att leka och samspela med andra. Ur ett pedagogiskt perspektiv innebär detta att barnet behöver uppleva trygghet och självkänsla för att finna harmoni i lek tillsammans med andra och på så sätt kunna utveckla sin lekförmåga.

Pedagogerna uttrycker att det är viktigt att barnet får möjlighet att ha kontroll över sin lek. De uttrycker att barnet behöver få positiva erfarenheter och känna att det kan. Att skapa tillfällen där barnet upplever trygghet i sig själv och litar på sin egen förmåga är betydelsefulla för att

våga leka. Pedagogerna uttrycker att för att stötta barnet i att utveckla och känna trygghet och självkänsla i leken är det viktigt att ge positiv respons på barnets agerande i olika situationer och sammanhang. Genom att lyfta barnets tillgångar och fokusera på barnets positiva handlingar synliggörs barnets kvaliteter för barnet själv, gruppen samt pedagogerna.

Den aktivitetstavla som beskrivs tidigare i rapporten i avsnitt 5.4.2 *Miljö och förutsättningar*, uttrycker Diana har en viktig funktion för att barnet ska kunna uppleva kontroll och trygghet i leken. Det ger barnet möjlighet att förbereda sig på leken och bestämma över sin lek. Detta har stor betydelse för att barnet ska ha större möjlighet att finna harmoni i leken.

Pedagogerna uttrycker vidare att det kan underlätta för barnet att ha något att rolleka med. Det kan vara lättare för barnet att låta en figur vara centrum i leken om barnet upplever det svårt att själv ta en central roll i leken.

5.4.7 Stöd för pedagogen

Pedagogerna uttrycker olika stöd för dem i arbetet med barn i lek- och samspelssvårigheter samt i arbetet att stimulera lek och samspel i barngruppen. Pedagogerna nämner arbetslaget som stöd. De uttrycker att det är av stor betydelse att som pedagog vara del av ett arbetslag där man kan få stöd och tillsammans utvecklas. Annika menar att det är viktigt att det är ett öppet klimat i arbetslaget där man uttrycka hur man känner och tänker och bearbeta detta tillsammans med kollegorna. Pedagogen uttrycker att då man reflekterat tillsammans med andra som är insatta i situationen, kan möta barnet på nytt nästa dag. Pedagogerna framhåller att det är avgörande att arbetslaget är samspelt och har en gemensam syn på barn.

En pedagog nämner att litteratur kan vara ett stöd för att förstå och kunna bemöta barnet i svårigheter samt för att få inspiration och nya kunskaper att stimulera lek och samspel. Samtliga pedagoger nämner att det finns stöd att tillgå i form av specialpedagog och skolpsykolog. Dessa kan ge stöd i form av handledning där pedagogen får tips och råd i att hantera olika situationer. Ingen av pedagogerna har använt sig av denna resurs för att få stöd i lek- och samspelssvårigheter.

5.4.8 Teoretisk återkoppling

I resultatet ger pedagogerna uttryck för att barnet behöver stöd i sin lek. En pedagog nämner zonen för möjlig utveckling. Zonen för möjlig utveckling innebär att barnet klarar mer tillsammans med en vuxen eller ett mer kompetent barn. Begreppet scaffolding beskriver den process där barnet lär sig att hantera alltmer komplicerade situationer (Claess, 2007:31; Olsson & Olsson, 2008:46). Pedagogerna uttrycker denna typ av stöd då resultatet visar att de försöker ge barnen många tillfällen till lek och samspel med varandra. De tar även upp vikten av att barnet har förebilder i leken, dessa förebilder kan vara både barn och vuxna. Genom att ha, och att vara förebilder i leken kan barnen upptäcka och synliggöra kompetenser hos varandra som de kan använda gemensamt i leken. Detta kan tolkas utifrån den sociokulturella förklaringen att lärande är distribuerat (Dysthe, 2003:44).

Resultatet visar att pedagogerna ser språk och kommunikation som en viktig del av att stimulera lek och samspel. De uttrycker att barnet behöver redskap för att göra sig förstådd och att förstå leken och dess signaler. Pedagogerna uttrycker att de har sett ett samband mellan de barn som har mindre utvecklad språklig förmåga och barn som stöter på svårigheter i lek och samspel. De uttrycker att språkliga redskap är ett stöd för barnet i leken. Pedagogen har i uppdrag att ge barnet möjlighet att utveckla sin språkliga förmåga. Det stöd och den stimulans som pedagogerna ger uttryck för kan förstås utifrån den sociokulturella teorin. Inom

den sociokulturella teorin betonas att språket har en dubbel funktion för människan, det används för att tänka och förstå men vi använder det även för att kommunicera våra tankar och vårt inre till andra (Dysthe, 2003:47–49; Olsson & Olsson, 2008:43).

6. Sluddiskussion

Den dikt som inledde rapporten valde vi att ta med då den belyser den problematik det innebär att möta en barngrupp utifrån varje enskild individs förutsättningar. En del barn har lätt för att gå in i leken, för andra tar det längre tid. En del barn avvaktar och låter andra vara drivande i leken, andra dominerar helt. En del barn är inåtvända och försiktiga i leken, andra är utåtagerande och tar nästan i för mycket. Vi har även valt att låta ett utdrag ur denna dikt inleda rapportens avslutande del, sluddiskussionen. Detta då studiens resultat belyser samma typ av problematik.

”Somliga har törnen ut mot håll och alla kanter
i denna blomsteräng minsann finns alla varianter

Ingen är den andra lik, det måste vi betänka
de bär på gåtor var och en och kan oss glädja skänka

De svaga kanske hjälpas kan att få sig mera saft
och tro sig kunna litet mer och stå av egen kraft

Den som alltid kivas vill och sticker vitt och brett
har kanske sina goda skäl – att samsas är ej lätt”
(Utdrag ur *Min blomsteräng*, se ovan sid. 6).

Syftet med studien var att undersöka förskolepedagogers attityder och förhållningssätt gentemot lek- och samspelssvårigheter samt hur de stimulerar lek och samspel i barngruppen. För att möjliggöra studiens syfte behövde vi utreda: 1) vad lek och samspel är, 2) vad lek- och samspelssvårigheter är, 3) hur detta kan påverka barns utveckling och lärande.

6.1 Metoddiskussion

En styrka med studien är att då en kvalitativ studie gjorts har det funnits utrymme att få förståelse för det pedagogerna uttryckt. Vid en intervju handlar det inte enbart om att förstå och tolka det respondenten säger. Det handlar även om att förstå och tolka det denne inte säger. Intervjuerna gav möjlighet att tolka kroppsspråk, gester och mimik vilket kan säga något om respondentens relation till ämnet och det denne uttrycker.

I och med det faktum att vi kände några av respondenterna sedan tidigare är vi medvetna om att detta har påverkat intervjuerna och därmed det inhämtade materialet. Denna påverkan kan ha varit av både positiv och negativ karaktär för resultatet i förhållande till studiens syfte. En fördel med att vi sedan tidigare har någon typ av relation till respondenterna är att vi upplevde en mer avslappnad intervju med dem. I de fallen har vi även besökt de verksamheterna vid tidigare tillfällen och genom det skapat oss en uppfattning kring hur de är ordnande. Detta har bidragit till att vi, vid intervjutillfällena, haft en förförståelse kring pedagogens arbets- och förhållningssätt. Detta har påverkat hur vi tolkat pedagogernas uttryck. Då vi vid några

intervjuer haft denna förförståelse kan det ha inneburit att vi inte ställt följdfrågor samt frågat efter ett utvecklat svar då vi antagit att vi förstått vad respondenten menat.

6.2 Resultatdiskussion

Samtliga pedagoger som deltagit i studien uttrycker att lek och samspel är av stor betydelse för barns utveckling och lärande. Detta kan förklaras utifrån den sociokulturella teorin, som studien har som bakgrund, samt stämmer överens med den tidigare forskning som gjorts på området. Olofsson, Pape samt Pramling Samuelsson & Sheridan menar att i leken får barnet möjlighet att utveckla samtliga kompetenser och färdigheter. Pedagogerna är vidare överens om att lek och samspel måste stimuleras, både för att ge stöd åt de barn som är i svårigheter men även för att hela gruppen behöver utveckla dessa färdigheter. Olofsson (2003:130) menar att leken ofta ses som så självklar att det tas för givet att alla barn kan hantera den. För att ge barnet möjlighet att utvecklas genom lek ser vi det som nödvändigt att pedagogen analyserar barnens lekförmåga ur ett didaktiskt perspektiv. Detta för att kunna se varje barns lekförmåga med dess tillgångar men också för att se de svårigheter barnet har i leken.

Av resultatet har det blivit tydligt att barn i förskolan vid olika perioder och sammanhang har mer eller mindre svårigheter i leken. Det är viktigt att alla barn får nödvändigt stöd för att inte uppleva alltför många negativa lekerfarenheter. Med resultatet i åtanke menar vi att det är viktigt att som pedagog komma ihåg och vara medveten om att alla barn har olika erfarenheter, förutsättningar och behov. Detta innebär att stödet måste vara individuellt anpassat för att stimulera det aktuella barnet. Som den inledande dikten belyser, och som vi menar är viktigt att tänka på, är att lek- och samspelssvårigheter uttrycker sig på en mängd olika sätt. Därför kan det inte finnas en mall för det stöd som generellt fungerar för alla barn i lek- och samspelssvårigheter. Det finns oändligt många orsaker till att barn upplever svårigheter i lek och samspel, de kan påverkas av barnets tidigare erfarenheter och upplevelser samt den kontext där barnet ingår i. Detta resulterar i att det finns lika många olika typer av svårigheter i lek och samspel som det finns barn, och att detta kan ta sig olika uttryck beroende av den kontext där barnet ingår. Det är därför inte svårt att förstå att alla barn behöver olika typ av stöd och stimulans i sin lekutveckling.

Forskningen visar att de erfarenheter barnet har av lek är avgörande för hur barnet ska komma att hantera lek på egen hand i framtiden. Den visar även att de situationer barnet ingår i kan leda till positivt och negativt lärande för barnet (Folkman & Svedin, 2003:116–117; Pape 26, 53, 54, 140; Williams, 2006:25). Detta är en tydlig indikation på att barnet måste få individuellt anpassat stöd för att få möjlighet till positiv utveckling.

I resultatet framkommer att det stöd som barnet behöver för att utveckla sin förmåga i lek och samspel är beroende av att barnet har förebilder. Detta stöd kan ges av ett annat barn eller en vuxen som barnet interagerar med i leken. Då barnet utmanas på ett positivt sätt och på en nivå som ligger inom den möjliga utvecklingszonen blir utvecklingen stimulerad. Stödet kan innebära att barnet får hjälp i att skapa mening och sammanhang i sin tillvaro. Barnet behöver den vuxnes stöd för att få handledning i att strukturera och ordna de intryck och upplevelser som det tillägnar sig (Olsson & Olsson, 2008:10, 43-47).

Då resultatet visar på att barnet behöver stöd i sin lek- och samspelsutveckling samt att detta stöd bör ges inom den möjliga utvecklingszonen menar vi att det kan det uppstå en problematik. Vi menar att genom observation av barngruppen samt det enskilda barnet, skulle pedagogen kunna få en större förståelse för hur svårigheten tar sig uttryck för just detta barn. Om barnet inte är delaktig i lek med andra barn kan det vara svårt för pedagogen att observera

barnets sociala lek. Det innebär att det kan vara svårt för pedagogen att bilda sig en uppfattning om hur barnets möjliga utvecklingszon ser ut och på vilket sätt barnet bör utmanas inom denna.

Ytterligare en aspekt är att barnet, som befinner sig i lek- och samspelsvårigheter, kan ha svårt att hantera lek med andra. Svårigheten kan ta sig uttryck i att de andra barnens lek kan påverkas på ett negativt sätt genom att harmonin rubbas. Detta kan innebära att andra barn har negativa erfarenheter av lek tillsammans med detta barn vilket kan resultera i att barnet blir exkluderat ur leken. Det blir då svårt för barnet att få stöd inom den möjliga utvecklingszonen från andra barn vilket kan bidra till att barnet blir beroende av lek med vuxna. Det kan också leda till att barnet frivilligt eller ofrivilligt leker på egen hand.

En av de frågeställningar som använts för att uppnå studiens syfte behandlade hur pedagoger i förskolan förklarar och begreppsliggör lek- och samspelsvårigheter. Resultatet visar att pedagogerna har relativt skilda sätt att se, och förklara dessa svårigheter. Skillnaden består främst i vart pedagogen menar att svårigheten är förankrad. De olika synsätt som framgår visar att problematiken antingen ligger hos barnet eller inom den kontext som barnet ingår i. Dessa skilda sätt att se på lek- och samspelsvårigheter kan tolkas utifrån olika specialpedagogiska perspektiv.

I de fall problematiken ses som något barnet besitter innebär det att barnet behöver anpassas för att passa den rådande normen. Det kan innebära att verksamheten inte behöver utvärdera och utveckla sitt pedagogiska arbets- och förhållningssätt. Detta synsätt svarar mot ett kompensatoriskt perspektiv som menar att barnet behöver kompenseras för dess brister. Då problematiken kopplas till relationen mellan barnet och omgivningen blir åtgärderna annorlunda. Istället för att anpassa barnet till verksamheten bör verksamheten anpassas utifrån barnets behov och förutsättningar. Detta sätt att se på problematiken motsvarar ett kritiskt perspektiv där fokus ligger på att synliggöra verksamhetens brister och därmed utveckla den pedagogiska verksamheten för att möta barnet.

Ytterligare en frågeställning som studien bygger på berör hur pedagogerna upplever att verksamheten påverkas av lek- och samspelsvårigheter. Denna påverkan kan fastställas till tre olika nivåer i verksamheten; individ-, grupp-, samt organisationsnivå. Även utifrån denna frågeställning kan kopplingar göras till de specialpedagogiska perspektiven. Samtliga tre perspektiv finns representerade i resultatet; kompensatoriskt-, kritiskt-, samt dilemmaperspektivet. Intressant är att notera att samtliga pedagogers förhållningssätt gentemot lek och samspel kan tolkas utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Dock kan pedagogernas förhållningssätt gentemot lek- och samspelsvårigheter tolkas utifrån skilda specialpedagogiska perspektiv.

Resultatet visar på att de deltagande pedagogerna utgår från ett sociokulturellt förhållningssätt. Denna tolkning har gjorts genom att pedagogerna har gett uttryck för en del av de grundantaganden som det sociokulturella perspektivet bygger på. Nilholm (2007:62) menar att dilemmaperspektivet kan ses utifrån ett sociokulturellt perspektiv då de dilemman som Nilholm beskriver är situerade och uppstår i sammanhang. Vi kan dock även urskilja vissa sociokulturella drag ur det kritiska perspektivet då det betonas att barnens olikheter bör ses som tillgång till verksamheten. Vår slutsats är att då pedagogerna ger uttryck för det kritiska perspektivet samt dilemmaperspektivet stämmer detta överens med den tolkning som gjorts av att sociokulturell teori är tillämpad i verksamheterna. Hur ska det då tolkas att en pedagog, som ger uttryck för ett sociokulturellt förhållningssätt gentemot

barns lek och samspel, uttrycker ett specialpedagogiskt perspektiv, som strider mot denna lärandeteori, då det handlar om barns lek- och samspelssvårigheter?

Denna pedagog är relativt nyexaminerad förskollärare och att dennes uttryck kan upplevas motsägande kan bero på att pedagogen ännu inte har tillräckligt lång yrkeserfarenhet för att appropriera teorier och begrepp i förhållande till praktiken. I efterhand kan vi genom detta känna att det vore intressant att ha gjort kompletterande observationer för att jämföra det som pedagogerna menar att de gör med det de faktiskt gör. Detta hade dock krävt en längre undersökningsperiod för att ge en mer omfattande bild.

En intressant slutsats från resultatet är att en pedagog tydligt uttryckte att då något barn är i svårigheter blir det nödvändigt att utvärdera och utveckla verksamheten för att kunna svara mot barnets behov. Pedagogen menade att detta påverkar hela verksamheten positivt. Denna uppfattning delades inte uttryckligen av de övriga pedagogerna. Uppfattningen att lek- och samspelssvårigheter kräver tid samt energi var mer vanligt förekommande.

Studiens tredje och avslutande frågeställning berör hur pedagogerna upplever att de stimulerar lek och samspel för barn i lek- och samspelssvårigheter. Resultatet visar, i enighet med samtlig forskning från den teori som studien utgår från, att barnet behöver få möjligheter till att leka. Både barn i, mer eller mindre, lek- och samspelssvårigheter behöver stimulans för att kunna utveckla sin lek- och samspelsförmåga. En viktig faktor som forskningen kring lek- och samspelsstimulans belyser är att förskolan måste erbjuda en miljö där barnet känner sig trygg i gruppen. Tryggheten är en förutsättning för att våga gå in i leken samt bidrar till att skapa och behålla harmoni i leken. Resultatet visar att samtliga pedagoger, på olika sätt, arbetar för att organisera verksamheten så att barnet upplever trygghet, ökad självkänsla samt får möjligheter till lärande.

I resultatet framkom olika sätt att hantera de konflikter som uppstår till följd av svårigheter i lek och samspel. Ett sätt att hantera dessa konflikter är att stötta barnen i att reda ut dem och nyttja tillfället som en lärandesituation. Ett annat sätt är att dela på de barn som konflikten berörde för att genom detta skapa ordning i gruppen. Utifrån detta förhållningssätt användes inte konflikthantering som en väg till utveckling och lärande vilket skiljer sig från Papes (2001:138) tes om att barnet måste få uppleva konflikter för att kunna lära sig att hantera dem.

Vi menar att ett sätt att se på konflikter kan vara att det är situationer där barnet lär sig att hantera sociala relationer, vilket är grundläggande för att samspel ska vara möjligt. Barnet behöver utveckla förmågan att föra dialog med andra. Konfliktsituationer kan ses som givande tillfällen att vara lyhörd och öppen för andra och försöka förstå händelsen ur den andres perspektiv. Genom att barnet får bearbeta konflikten kan barnet få möjlighet att utvecklas i en situation som till en början kan upplevas besvärlig och svårhanterlig. Denna erfarenhet kan påverka barnets självbild på ett positivt sätt. Barnen får möjlighet att uppleva känslan ”jag kan”!

6.3 Didaktiska slutsatser

En viktig didaktisk slutsats som studien har resulterat i är att verksamma inom förskolan uttrycker att barnet bör få stöd i att hantera lek tillsammans med andra. Det är pedagogens uppgift att förse barnet med tillräckliga redskap för att på sikt kunna hantera de kompetenser och färdigheter som krävs för att bli en del av praxisgemenskapen. Resultatet visar att då

barnet är i lek- och samspelssvårigheter finns det en stor risk i att barnet hamnar i en ond cirkel som kan vara svår att komma ur. Då barnet inte upplevs som en "enkel" lekkamrat blir barnet sällan inkluderad i de andra barnens lekar. Barnet kanske väljer att stå utanför social lek då det är enklare för barnet att leka själv. Den egna leken innebär inte komplikationer och inte heller avvisanden. Den egna leken innebär inte heller att utvecklas tillsammans med andra och tillfredsställelsen och glädjen det innebär att ingå i en gemenskap.

Resultatet i förhållande till teorin visar på att lek- och samspelssvårigheter kan ta sig uttryck på oändligt många sätt. För vissa innebär det svårighet i att bevara lekens harmoni, det blir ofta bråk och kaos. Andra barn håller sig i bakgrunden utan att göra väsen av sig. Som pedagog måste man ha kunskap och kompetens för att kunna upptäcka och bemöta barnet oavsett hur svårigheten tar sig uttryck. Kanske finns en risk i att man glömmer de barn som inte syns och som det inte händer så mycket kring. Samtidigt finns det en risk i att man ser de barn som det händer mycket kring som "jobbiga och bråkiga barn". Pedagogens uppgift är att se och möta varje barn där det befinner sig för tillfället och att vägleda alla barn på sätt som stimulerar dem. Denna slutsats gäller oavsett om barnet befinner sig i svårigheter eller inte.

Ett dilemma som resultatet visar på är stöd kontra resurs. Då ett barn är i svårigheter och behöver stöd men verksamheten inte får tillgång till mer resurser för att lösa denna situation. Resultatet visar att pedagogerna upplever att hela gruppen påverkas av detta då arbetslaget får kompromissa med de resurser som finns för att möta samtliga barn utifrån deras förutsättningar. Resultatet visar även att pedagogerna inte använt sig av stöd från specialpedagog eller skolpsykolog för att få hjälp i att hantera lek- och samspelssvårigheter. Tyder detta resultat på att lek- och samspelssvårigheter inte ses som en problematik allvarlig nog att begära, samt att få tillgång till extra resurser för? Den forskning som studien utgår från menar att leken kan ses som det största och främsta redskapet för utveckling och lärande i förskolans pedagogiska verksamhet. Då forskningen så tydligt visar på lekens och samspels funktion i barns utveckling och lärande ser vi det som tillräckliga skäl att nyttja extra stöd för att främja barns lek och samspel.

Den främsta lärdom vi tar med oss av detta examensarbete är att en av pedagogens viktigaste uppgift är att förstå betydelsen av att barns lek och samspel som ett sätt att främja utveckling och lärande. Denna lärdom kommer vi att ha i åtanke i mötet med alla barn, oavsett om barnet för tillfället är i lek- och samspelssvårigheter eller inte. Vi menar att det viktigaste i mötet med barn är att se och synliggöra barnets möjligheter och tillgångar, och att ge barnet stöd utifrån detta. Vi vill avsluta med dessa rader från rapportens inledande dikt då vi menar att de belyser den problematik vi just diskuterat.

"Vår uppgift är att sköta dem och bjuda riktigt till
så att de alla trivs ihop och allt det bästa vill

Och lämna ingen utanför – den trivs så illa där
gemenskap blommans innersta och stora önskan är

Vi vuxna måste göra allt som står i vuxnas makt
att låta var och en av dem få blomma i sin takt"
(Utdrag ur *Min blomsteräng*, se ovan s. 6).

6.4 Vidare forskning

Studien har väckt frågor och idéer kring lek- och samspelssvårigheter samt vilken roll detta har i den pedagogiska verksamheten. Ett sätt att göra en liknande, fast utvecklad, studie skulle kunna vara att både använda intervju samt observation som forskningsansats. Det skulle innebära möjlighet att jämföra vad pedagogerna uttrycker att de arbetar med hur de i praktiken arbetar. Då resultatet visade på att det vid vissa tillfällen kan finnas motsättningar mellan hur pedagoger uttrycker sitt förhållnings- och arbetssätt samt hur detta i praktiken sker kan detta vara en intressant ingång för vidare forskning.

Studien har berört hur, och i vilken omfattning, pedagoger engagerar sig i barnens lek. Det har visat sig att det finns stora skillnader i hur pedagogerna ser på sin egen delaktighet i leken samt hur det kan påverka leken. Intressant skulle vara om en studie gjordes kring pedagogers delaktighet i barns lek. Vår studie har handlat om lek- och samspelssvårigheter bland barn, vi har vid flera tillfällen funderat över de leksvårigheter vuxna (i detta fall pedagoger) har och hur det kan påverka barnets möjligheter till utveckling och lärande. Resultat har visat att barnet kan behöva förebilder i leken, i vissa fall kan detta behöva vara vuxna som introducerar och lockar barnet till lek. Hur kan då pedagogens förmåga att gå in i barnets lek påverka barnets utveckling och lärande?

Studiens resultat visade att pedagogerna i förskolan inte kontaktar specialpedagog för att få stöd i arbetet med lek- och samspelssvårigheter. Forskning skulle kunna göras kring huruvida lek- och samspelssvårigheter ses som en specialpedagogisk problematik eller inte i förskolans verksamhet.

Källor och Litteratur

Tryckta källor:

lek.<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/lek/239446>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-18.

samspel. <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/sve/samspel>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-29.

Utbildningsdepartementet. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer. Inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (besökt 2011-04-10).

Litteratur:

Claesson, S. (2007). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

Folkman, M.-L., & Svedin, E. (2003). *Barn som inte leker*. Stockholm: Liber.

Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling - barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.

Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl, A. (2004). *Förskolebarns gemensamma innehåll - mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur.

Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Olofsson, B. K. (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber.

Olofsson, B. K. (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS Förlag.

Olsson, B. I., & Olsson, K. (2008). *Samspel - teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan*. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Williams, P. (2006). *När barn lär av varandra*. Stockholm: Liber.

Vygotskij, L. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Öhman, M. (2003). *Empati genom lek och samspel*. Stockholm: Liber.

Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Stort tack för att Du kan tänka dig att medverka i vår studie angående attityder och förhållningssätt kring barns lek och samspel. Vi tänkte här ge Dig en möjlighet till att förbereda Dig inför vårt samtal.

Vi kommer utgå från följande punkter vid samtalet och vi är intresserade av hur Du tänker kring följande:

- Lekens och samspelets betydelse för barns utveckling och lärande
 - Definition av begreppen lek och samspel.
 - Syn på lek och samspel.
 - Lekens och samspelets betydelse.

- Hur påverkar lek- och samspelssvårigheter barns utveckling och lärande?
 - Uppfattning av lek- och samspelssvårigheter.
 - Erfarenheter av lek- och samspelssvårigheter i förskolan.
 - Uppfattning av barns inkludering och exkludering i leken.
 - Uppfattning och erfarenheter kring hur lek- och samspelssvårigheter påverkar barnet/barngruppen/verksamheten.

- Att stimulera lek och samspel
 - Utrymme och möjligheter till lek och samspel i barngruppen.
 - Stöd och stimulans i lek och samspel.
 - Inkludering och exkludering i lek.

Vi hoppas på ett givande samtal för alla deltagande parter! Har Du några frågor eller funderingar får Du gärna kontakta oss.

Bästa Hälsningar

Sara 0722-** ** *

Thérèse 0707-** ** *

Bilaga 2

Lekens och samspelets betydelse för barns utveckling och lärande

Lek

Definition av begreppet lek.

Syn på lek.

Lärandeteori/pedagogisk inriktning.

Samspel

Definition av begreppet samspel.

Syn på samspel.

Lärandeteori/pedagogisk inriktning.

Skillnad på lek och samspel?

Utveckling och lärande

Lekens och samspelets betydelse.

Vilken betydelse för barn utveckling och lärande? Exempel på hur det tar sig uttryck i den aktuella barngruppen.

Syn på hur lek och samspel stimulerar barns lärande.

Lärandeteori/pedagogisk inriktning.

Hur påverkar lek- och samspelssvårigheter barns utveckling och lärande?

Lek- och samspelssvårigheter

Definition av lek- och samspelssvårigheter? Signaler.

Erfarenheter av lek- och samspelssvårigheter. Uppfattning?

Hur tar det sig uttryck i den aktuella barngruppen?

Uppfattning av barns inkludering i leken? (Hur barn inkluderar varandra i leken?)

Uppfattning av barns exkludering i leken? (Hur barn exkluderar varandra i leken?)

Konsekvenser för utveckling och lärande

Hur upplever Du att lek- och samspelssvårigheter påverkar individen?

Hur upplever Du att lek- och samspelssvårigheter påverkar barngruppen? Hur barngruppen påverkar lek- och samspelssvårigheter?

Hur upplever Du att lek- och samspelssvårigheter påverkar verksamheten? Hur verksamheten påverkar lek- och samspelssvårigheter?

Lärandeteori/pedagogisk inriktning.

Att stimulera lek och samspel

Hur stöttar Du som förskollärare/ Ni som arbetslag barn med lek- och samspelssvårigheter? (kort och lång sikt)

Hur arbetar Du som förskollärare/ Ni som arbetslag för att skapa utrymme för lek och samspel i barngruppen? (kort och lång sikt)

Hur arbetar Du som förskollärare/ Ni som arbetslag för att barnen ska kunna stötta varandra i leken och samspelet? (kort och lång sikt)

Hur arbetar Ni för att stimulera leken i barngruppen? (kort och lång sikt)

Hur arbetar Ni för att stimulera samspelet i barngruppen? (kort och lång sikt)

Hur inkluderar Ni de barn som har leksvårigheter i leken? (kort och lång sikt)

Hur inkluderar Du dig själv i barns lek? Pedagogens delaktighet i leken?

Miljöns betydelse.

Stöd på organisatorisk nivå. Stöd utanför arbetslaget.

Handledning.